

अदृश्यकरण मंत्र

पुष्पकनगर नावाच्या गावी स्वयंसेवक नावाचा एक और रहात असे. तो रात्रभर चोऱ्या करी व दिवसा सगळ्या गृहस्थासारखा वागे. तो चांगला श्रीमंतच तसे तर एक चांगला सुसंस्कृत तरुण आहे. असे समजून एका श्रीमंत माणसाने आपली मुलगी चंपावतीशी त्याच लग्न करून दिले. चंपावती गुणवती होती व शीलवतीही होती. नीतिधर्म पालन करून रहावे असे तिला वाटे. आपला पती चोऱ्या करतो, हे कळायला तिला फार दिवस लागले नाहीत. तेव्हा तिला अपार दुःख झाले. पतीला सन्मार्गावर आणण्यासाठी तिने अनेक प्रकारे प्रयत्न करून पाहिले. परंतु बायकोचा नीति बोध स्वयंसेवकच्या डोक्यात तिळमात्रही शिरला नाही.

काही काळ लोटल्यावर चंपावतीला एक मुलगा झाला. त्याचे नांव सुमन असे

ठेवण्यांत आले. बापासारखाच मुलगा चोर होईल की काय ही भीती चंपावतीला रात्र-दिवस वाटू लागली. तिने पुष्कळ विचार करून मुलाला पाचवे वर्ष लग्नताळ त्याला विद्याभ्यासासाठी वडिलांकडे पाठवून दिले. बठरावे वर्ष लागेपर्यंत सुमन आपल्या आजोळीच वाढला.

आपला मुलगा आपल्यासारखाच चौर्य-विषेत निष्ठात माला पाहिजे, आजोळी राहून तो ही विद्या काय शिकणार असा विचार करून स्वयंसेवकने मुलाला आजोळ-हून परत बोलावून घेतले.

चंपावतीला काळजी वाटू लागली की मुलगा आता बापाचा धंदाच शिकणार की काय? तिने मुलाला एकांतात बोलावून त्याचा बाप काय धंदा करतो आहे हे चौकऱ्यात समजावून सांगितले व म्हणाली—

“तू मात्र नीतिधर्म पालन करून काहीतरी

व्यापार कर! पण बापासारखा चोर मात्र होऊ नकोस, एवढीच माझी इच्छा आहे!”

“आई, तू काही काळजी करू नकोस!” सुमन म्हणाला.

त्यानंतर एका आठवड्याने स्वयंसेवकने मुलाला बोलावून म्हणाला—“मुला, धन संपादन करण्याचे अनेक मार्ग आहेत. परंतु चोरीचा धंदा त्या सर्वांत ध्येष्ठ! आज तू माझ्याबरोबर चल, मी तुला या धंद्यातील सर्व गुपित तुला शिकवीन.”

“नको बाबा! चोरी करून जर कैद झाली तर तो अपमान सहन करावा लागेल त्यापेक्षा धरण आलेल बरे असे वाटेल. मी व्यापार करायला म्हणतो!” सुमन म्हणाला.

“तू मूर्ख आहेस! व्यापारात नफाच मिळेल, हे कसावरून? सर्व देवावर अवलंबून आहे! तू माझं ऐक आणि ही विद्या माझ्याजवळ शिकून घे!” बाप म्हणाला.

“बाबा मी व्यापार सुरू करतो. त्यात यश मिळालं नाही तर काही त्रिपटत नाही त्यानंतर चोरीचा धंदा सुरू करीन. चोरीच्यात शिकून नेपुण्य मिळविण्यासारखं असं आहेच काय? मला अदृश्यकरण मंत्र घेता. त्याच्या सहाय्याने चोरीचा धंदा निर्विघ्नपणे चालेल. मला वाटेच तेव्हा मला अदृश्य होता येईल. कोणी माझा हात धरला तर तोही अदृश्य होईल. या

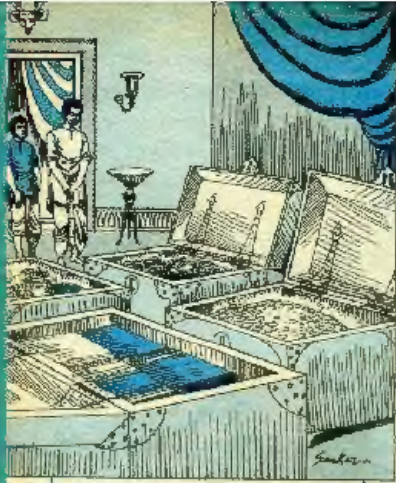

विद्येचे प्रदर्शन मी गुरू व आईवडिलां-व्यतिरिक्त कोणासमोरही करून दाखवू शकेन.”

स्वयंसेवक ते ऐकून म्हणाला—“या गण्यां-वर माझा विश्वास नाही!”

“असे असेल तर आज रात्रीच आपण एका घरी चोरी करायला जाऊ या. फक्त माझ्या मंत्राचा प्रत्यय कळावा यासाठी! पण तेथे चोरीमात्र करायची नाही. अगदी आवश्यक असेल तेव्हाच त्या मंत्राचा उपयोग करावयाचा, वृत्तपयोग करणार नाही, अशी मी गुप्त समझ आपण घेतली आहे!” सुमन म्हणाला.

स्वयंसेवक त्या गोष्टीस कबूल झाला.

त्या दिवशी रात्री पिता पुत्र गावात निघाले. त्या गावात वज्रगुप्त नावाचा एक गर्भ धर्मिष्ठ व्यापारी होता. त्याच्या घरासमोर दोघे थांबले. मंतर बापाचा हात धरून सुमन काहीतरी मंत्र म्हणू लागला. तो बापाला सावध करीत म्हणाला-“बाबा आतां तुम्ही काही बोलू नका! आपण कोणाला दिसणार नाही!”

त्या घराच्या चारी बाजूला कोटासारखी मोठी भिंत होती. तिच्यावर चढून उडी मारून जाण्याच्या विचारात स्पर्मंतक होता. त्याला अडवीत सुमन म्हणाला-“चांगला राजमार्ग असतां आपण आडवाटेने जाण्यात अर्थ काय?”

फाटकाजवळ पाहारेकरी उभा होता. तरी स्पर्मंतक व सुमन खात जाऊ लागले तरी त्याला ते कळलेच नाही असे दिसले. आत काही अंतर चालून गेल्यावर दोघे वाड्याच्या सिंहदारावर आले.

सुमन सिंहदार उघडणे होते, त्यातून आत जातांना बापाला हळूच म्हणाला-“सावध ह, माझा हात बोटू नका!”

आत कसली तरी मेजवानी होती. कोणाचही या पिता पुत्रांकडे लक्षच गेलेल दिसले नाही. सुमन बापाला वाड्यातील सर्व दालनातून व लहान मोठ्या खोल्यांतून घेऊन गेला. एका खोलीत चार मोठी पेटाई होती. त्यांतून रत्ने व मानिक्ये व सोन्याचे दागदागिने भरलेले होते. रेशमी, मलमलीची व जरीची मूल्यवान वस्त्रे होती. सुमनने अडविले तसे तर बापाले चारसहा दागिने नक्कीच काढविले असते.

पितापुत्र घरी परतल्यावर बाप म्हणाला-“तुम्ही ही मंत्रविद्या अद्भुत आहे. हा मंत्र तु मला शिकविणार नाहीस का?”

“का नाही, शिकवीन!” सुमन म्हणाला. मंतर सुमनने बडिलामा अदृश्य करण मंत्राची सिद्धी प्राप्त करणे करे आहे हे समजावून सांगितले.

तो मंत्र शिकणाराने इररोज पुराण पोथी वाचन करावयाचे असते. तीतिग्रंथ

वाचावयाचे वसतात. एक तासभर पूजा करावयाची असते. हे सर्व यथाविधी केल्यानंतर रात्री झोपायच्या आधी अदृश्य करण मंत्राचा जप शंबर वेळा करावयाचा असतो. तसे दहा वर्षे केले तर सिद्धी प्राप्त होते.

स्पर्मंतकने ती विद्या शिकून घ्यायचे ठरविले आणि निश्चय करून सुमनने सांगितल्या प्रमाणे पूजा, पुराण वाचन वगैरे नियमितपणे करू लागला. तेव्हा सुमन आईला म्हणाला-“आई, आतां दहा वर्षे-बाबा चोरीच्या नादाला लागणार नाहीत. या अवधीत नीतिग्रंथ वाचतील व पुराण वाचन करतील. त्यांचा परिणामचोरी करणे ही बूक आहे हे त्यांना सहजी कळेल. आतां मी व्यापार चला करावया म्हणून तर काही विच्छ येणार नाही.”

बंभावतीने मुलाला विचारले-“कायरे, तू ही सर्व सिद्धी कशी प्राप्त करून घेतलीस?”

आजोबांकडे राहात असतांना माझी-बोळण वज्रगुप्तच्या मुलीशी झाली.

ती माझ्यावर जीव लायला तयार आहे. तिच्या मदतीमुळे हे सर्व घटक शक्य झाले.” असे सांगून आदल्या दिवशी रात्री त्याने जे केले ते बोलण्यात सर्व सांगितले.

“म्हणजे तुम्ही बाबा चोर आहेत, हे त्या सर्वांना माहीत झाले का?” बंभावतीने भीत-भीत विचारले.

“नाही आई, बाबांची प्रकृती बरी नाही. त्यांना हल्ली घनार्जन करावया फार वास होतो. अर्ध घी त्यांना सांगितले. त्यांना सर्व आजार विषरावा म्हणून हे अदृश्य करण मंत्राच नाटक करण जरूरीच आहे असे सांगितले होते.” सुमन म्हणाला.

स्पर्मंतक अदृश्यकरण मंत्र साध्य करून घेण्याच्या नादाला लागला आणि सुमनचे लग्न वज्रगुप्तच्या मुलीशी निविघ्न पणे पार पडले. त्यानंतर त्याने सासऱ्याकडून व्यापार कला कराव्या हे शिकून घेतले आणि एक यशस्वी व्यापारी म्हणून मोठे नाव मिळविले.

वासरा साठी

आठपासराखा हिचकारा बंध्या एका नारळाच्या बागेच्या बाजूने जात असता जाडाला धूप मारत समोरले पाहून झाडावर चढू लागला.

पाहारेकऱ्याने ते पाहिले व त्या बाबूला धावत आणि ओरडता—“कोण रे तो झाडावर चढतो बाहे ?”

बंध्या थोडा सुटा न कचरता म्हणाला—“बडब्याच काम झालं थाली उतरतो आहे. बासळ याच दिसलं नाही.”

“नारळाच्या झाडावर बासळ कसलं रे ? डोकं आहे का ठिकाणावर ?”

“हू म्हणतो आहेस तें ऐकून तू आमच्या मालकासारखाच हुत्तार दिसतोस की रे ! ते बासळ दिसलं नाही की झाडावर चढून, विळांमध्ये, जिवा चढून सगळं सोड म्हणतात. मी सांगतो ते त्यांना पटत नाही. तू जर आमच्या मालकाकडे जाऊन मी वासरासाठी झाडावर चढलो होतो ही साक्ष देशील का ? तुझे उपकार काही तरी करून घेईन.” बंध्या म्हणाला.

ते उत्तर ऐकून हा कोपीतरी मूखं धोळसट दिसतो आहे असें समजून पाहारेकरी बंध्याला झोपडीत घेऊन गेला आणि त्याला चार घास द्यायला मारले.

[१८]

[समुद्रकेतूच्या वचिनीरांना वज्रमुष्टीने मार केले. नंतर आधीतील एका लहानशा बेटावरच समुद्रकेतूच्या पुस्त्यालावर शिवत आणि संदरदेव तुला करण्यास आले. तेथे समुद्रकेतूने बघी करून ठेवलेल्या गैकडो गुवांना त्यांनी सोडविले आणि सर्व मिळून समुद्रकेतूवर तुला करायला निघा जाले. पुढे—]

वज्रमुष्टी व समुद्रकेतू या दोघांमध्ये एक वर घाबला व त्याची कंबर धरून त्याला भयंकर असे हुद्दबुद्द सुरू झाले. एक गुंडाळून ठेवलेल्या एखाद्या चटईसारखे दोन मिनिटांपेच वज्रमुष्टीच्या तल- समुद्रकेतूला जमिनीवर साडया आदळला. वारीच्या आघाताने समुद्रकेतूची तलवार “आई, आई वा !” असे म्हणत समुद्र- तुकडेतुकडे होऊन पडली. वज्रमुष्टीने केतू उरण्याचा प्रयत्न करू लागला. परंतु आपली तलवार दूर फेंकून दिली व तेवढ्यात वज्रमुष्टीने आपल्या यत्नेकड म्हणाला—“मुष्टि युद्ध करून तुला मार हातांनी त्यांनी यांत घडून आदळली आणि करण्याची माझी इच्छा आज पूर्ण होणार गरजली—” पापात्म्या तुला हेच प्राय- आहे, “ असे म्हणत तो समुद्रकेतूच्या अंगा- दिवत !” नंतर त्याने समुद्रकेतूची यात

“बादोबा”

यांच्याशी घेजी भावाने आलो आहे. तुम्ही एका मगरीला मकरदेवता मानून वररोज एक नरजली देतो आहो, असे आम्ही ऐकतो. त्या मगरीच्या भुलाळा ठार करू शकणारी व्यक्ती आमच्याबरोबर आहे." असे म्हणत शिवदत्ताने बज्रमुष्टीकडे बोट दाखविले. इतक्यात देवमाया स्वयंप्रभेला घेऊन तेथे आली. ती मुखरूप असलेली पाहून सर्वांना आनंद झाला.

त्यानंतर हरिश्चित्राचे सैनिक शिवदत्ताच्या ह्छेप्रमाणे त्याला मकरमंडलावर घेऊन गेले. हरिश्चित्राने त्याचे फार आनंदाने स्वागत केले व म्हणाला—"तुम्ही म्हणालात की मकरदेवतेला ठार करणारी व्यक्ती तुमच्यात आहे, म्हणू. होय का?"

ते ऐकून वज्रमुष्टी पुढे येऊन म्हणाला—"महाराज! मी लहान होतो तेव्हापासून आपल्या क्षमन हीपातील मगरीची शिकार करायला शिकलो आहे. आपण कृपा करून मलाही मगरी कोडे राहाते हे साखविलेत तर मी तिला पावणी लढावयाच्या आत ठार करून दाखवितो."

वज्रमुष्टी म्हणाला ते ऐकून हरिश्चित्र हसून म्हणाला—"त्या मगरीची मूलं लोक भक्तिभावनेने पूजा करीत आले आहेत. परंतु तिचे नाव ऐकताच सर्वांच्या अंगाचा धरकाव उठून जातो. तरी तुझ्यासारख्या

एखाद्या विदुष्याच्या हातीच तिला मरण आहे, असंही आमच्यापैकी सर्वांना सांगण्यात आलं आहे व ते आम्हां सर्वांना खरे वाटत आहे. तुझ्या मात्काची परबाजगी असेल तर तुशी कर्तव्यगारी वाहण्याचीही ह्छा आम्हांका आहे!"

शिवदत्ताने होकारार्थी मान हलविली. नंतर हरिश्चित्रा नम्रपणे म्हणाला—"महाराज, या मगरीच्या नासातून तुम्हां सर्वांना सोडविण्याची जबाबदारी आम्ही जेतो त्यावरून आम्ही तुमच्या घोडी मदतीची अपेक्षा ठेवली तर हरकत आहे का?"

हरिश्चित्र स्थित करून म्हणाला—"सदत? मग ती कोणत्याही प्रकारची का असेना, आम्ही! मकरदेवता म्हणून म्हुटली जाणारी ही पिशाचिणी म्हणजे माझ्या प्रजेला अयंकर भीती. त्यांच्या अंधविश्वासांमुळे मी अलोट धन खर्च करून तिला तर पळी वेण्यासाठी याणत्यांनी सरेवी करीत आलो."

ते ऐकून शिवदत्ताने हरिश्चित्राकड कुंडलिनो हसहीन वगैरे घेतांचा वृत्तांत सांगून म्हणाला—"तुमच्याजवळ मोठे आरमार आहे आणि मोठे सैन्यही असल्याचे ऐकतो. आमचा देश क्रूर लोकांच्या हातात कष्ट सहन करीत आहे. स्वदेश मुक्तीसाठी तुमच्या मदतीची अपेक्षा आम्हांका आहे!" हरिश्चित्राने सर्वे हवी ती मदत करण्यास मान्य केले.

त्या दिवशी रात्री हरिश्चित्राने शिवदत्त व मंदरदेव आणि त्यांच्या अनुयायांना मोठी मेजवानी दिली. मकरमंडलाच्या सर्व प्रदेशातही पोचविण्यासाठी वृत्त पाठविण्यात आले. आपण कित्येक दिवसांपासून मकरदेवतेला ठार करणाऱ्या त्या विदुष्याची वाट पहात होतो तो जाला आहे. तो अंधविश्वासा अज्ञानी लोक जिजा मकरदेवता म्हणून मागील आले त्या चिराचिचीचा तो गिह्ठा वध करणार आहे, अशी खबरी पिटविण्यात आली.

दुसऱ्या दिवशी ऐन दुपारी मकरमंडलाचे सर्व रहिवासी मगर रात्री त्या जागेच्या आसपास जमले. तेथल्या एका टेकडी-

पिरगाळून त्याला अर्धेमेल्वा स्थितीत जमिनीवर आदळले. नंतर दांतभोठ बाबून त्याला खून लाया मारल्या. समुद्रकेतू विस्मयित झाला. काही वेळाने समुद्रकेतूचे अंनुयायी अघाष जिवंत होते त्यांच्या बसक्या बांधण्यात आल्या. तोंघर्षत हे युद्ध कसे बांधवावयाचे हे न कळल्याने चकित होऊन पहात जने राहिलेले हरिश्चित्राचे अनुयायी पुढे आले आणि विचार लागले—"हे सर्व काय आहे? कोण तुम्ही?" आवाजावरून ते संतापलेले दिसत होते.

शिवदत्ताने बडबडले वृत्त मोडक्यात कागिताले व म्हणाला—"हे पहा, आम्ही तुमच्या मकरमंडलाचे प्रमुख हरिश्चित्र

वरच्या शिसरावरून पाहिले की खाली एक नदी वाहात असेलेली दिसते. त्या नदीच्या काठाला एक गुहा होती ती त्या मगरीच्या राहण्याची जागा होती.

वज्रमुष्टी दोन लांब व धार असलेले सुरे घेऊन त्यांच्या भुडी बांगल्या दोरीने बांधून घेऊन ते सुरे आपल्या दोन्ही हातांत बसले आणि सर्व पहात असतां शिसरावरून नदीच्या डोहात उडी मारली. नंतर नदीच्या पलीकडल्या तीरावर जाऊन मगरी राही त्या गुहेजवळ गेला.

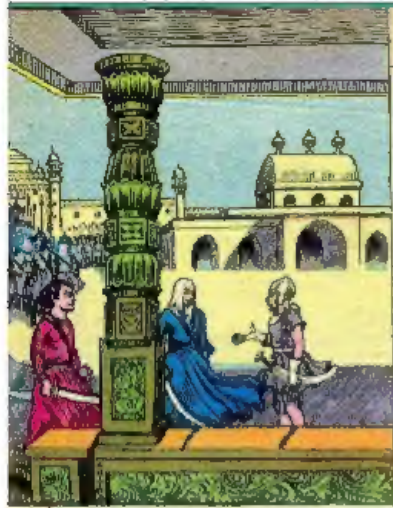
वज्रमुष्टी गुहेजवळ पोचतांच गुहेतून एखाद्या डोंगरसारखी शलेलठु मगरी 'खा' वाकून बाहेर आली. तिच्या डोळ्यातून जर्णकाही लाळ ठिणग्या उखत होत्या. ती सरळ जाऊन वज्रमुष्टीवर तुटून पडली. परंतु वज्रमुष्टी एक पाऊलही मागे न सरकता त्याने आपल्या हातांतील सुरे तिच्या तोंडात जाऊ दिले. शेवटी सुरे तिच्या खालच्या व वरच्या जबड्यात छान शिरले. ती सुच्या टोचल्याने कळा असलेल्या त्यामुळे तडफडू लागली आणि मदीत लोल जाण्याचा प्रयत्न करू लागली.

तीच योग्य संघी साधून वज्रमुष्टीने आपली तलवार उपसली आणि मगरीच्या पोटात खुपसली. तास अर्धातास नदीत मगरीला व वज्रमुष्टीवर हल्ला करण्याची

हिंमतच नव्हती. वज्रमुष्टी मात्र आत्म-विश्वासाने मगरीवर वार करीत होता. मगरी मधूनमधून आपल्या शेपटीचे फटके वज्रमुष्टीला मारी. परंतु वज्रमुष्टी आपला बचाव करून मगरीवरच बगली वार करी. शेवटी मगरी सर्व अंश छिन्न विछिन्न झाल्याने हतबल झाली. वज्रमुष्टीने तिला ओढून नेले.

डोंगरावरून सर्व लोक हे भयंकर इड भयभीत व आश्चर्यचकित होऊन पळत होते. हरिशिख व त्याच्या प्रजेने मगरी शतप्राण झालेली स्वतःच्या डोळ्यांनी पाहिली आणि वज्रमुष्टीचा जयजयकार करू लागली. त्यानंतर एक आठवडापर मकरमंडळात आनंदोत्सव होत राहिला.

हरिश्चित्रने विलेप्या वचनाप्रमाणे शिव-
वलाका एक मोठे आरमार आणि बौस
हजार सैनिक दिले. एका शुभ मुहूर्तावर
ससैन्य हंसद्वीप व कुंडलिनी द्वीपावर स्वारी
करण्यासाठी निघाले. नरबाहुन मित्रांचे
राज्य संपुष्टात येण्याची वेळ जवळ येऊन
ठेवली. त्यांच्या बरोबर देवमाया व स्वयं
प्रज्ञा सुद्धा होत्याच. तेव्हा देवमायाने स्वयं-
प्रज्ञाही शमन द्वीपाच्या राजाची कन्या
असल्याचे शिवदत्ताला सांगितले. शिवदत्ताने
जसेच शमनद्वीपाला आपले दूत पाठविले.
मंदरदेव आणि स्वयंप्रज्ञेचा विवाह करून
दिल्यास हंसद्वीप, कुंडलिनी द्वीप व शमनद्वीप
यांचे सव्य कायम होईल असे त्याला वाटले.

राजकुण्या मुखरूप असल्याचे आणि
तिच्याशी हंसद्वीपाचा राजा मंदरदेव
यांच्याशी सव्यासाठी शयणी बालप्यात
बाल्याचे ऐकून शमन द्वीपाच्या राजा याला
परमानंद झाला. तो सुद्धा आपले आरमार
व सैन्य घेऊन कुंडलिनी द्वीपावर स्वारी कर-
ण्याच्या मोहिमेत जाण्यासाठी सिद्ध झाला.

नरबाहुन मित्राला हेरांनी बातमी दिली
की कुंडलिनी द्वीपावर एक मोठे आरमार
व सैन्य येऊन शिवदत्त, मंदरदेव व राजा
शमन येत आहेत त्याच्या सर्वांगाचा बर-
कांपच उडाला. हंसद्वीप व कुंडलिनीद्वीपाचं
रक्षण करणे आपल्या सक्तीबाहेरचे काम
आहे, हे त्याला चांगले माहीत होते. तो
निमूट पणे हंसद्वीप सोडून कुंडलिनी द्वीपावर
पळून गेला. तेथेच त्याने आपले सर्व सैन्य
नेऊन तेथून वायूचा तोंड देण्याचे ठरविले.

अर्थातच कोणत्याही प्रकारची प्राणहानी
न होता शिवदत्त व मंदरदेवांनी हंसद्वीप
काबीज केले. दुसऱ्या दिवशी त्यांनी कुंड-
लिनी द्वीपावर पाऊल ठेवले. किनाऱ्यावर
कोठेही त्यांना नरबाहुनाचा एकही सैनिक
दिसला नाही.

ते पाहून शिवदत्तला फारच आश्चर्य
वाटले. त्याने बेटावरची परिस्थिती पाहून
यायला हेर पाठविले. सर्व परिस्थितीची
कल्पना करून येऊन हेर परतले व म्हणाले—

“आपण ससैन्य येत असल्याचे कळल्यावर,
मागे ज्या रानटी जातीच्या लोकांवर नर-
बाहुन मित्राने अत्याचार केले होते त्यांनी
एक जुट होऊन बंड केले आहे व त्यांनी
कुंडलिनी नगराला वेढा दिला आहे.”

ती बातमी ऐकून मंदरदेवाचा उत्साह
बंद पडला—“मी प्रतिज्ञा केली होती की मी
स्वतः त्या जुष्ट नरबाहुनाचे बोक्रे उडवीन.
परंतु ती प्रतिज्ञा आता अपूर्णच राहणार
की काय असे वाटू लागले आहे.”

नंतर शिवदत्तने पन्नास एक बोक्रे स्वारांना
वेऊन पुढे जाण्यास बघ्यमुष्टीला सांगितले.
यदा कदाचित नरबाहुन मित्र अजून जिवंत
असेल तर त्याचा बघ करून ये असा निरोप
त्याने भिल्लनायकाकडे पाठविला.

बघ्यमुष्टी बोक्रे स्वारांसह कुंडलिनी
नगरापर्यंत पोचला तेव्हा भिल्लांचे सैन्य
टोळवाडीसारखे नगरावर मुद्रम पडले होते.
त्यांचे भाले बरछी व तलवारींनी शेकडो
सैनिकांचा फडका उडविला होता. बघ्य-
मुष्टीने भिल्लनायकांना शिवदत्ताने दिलेल्या
सदेश पोचविला. त्याच वेळी त्याला एक
बुलगावर भिल्लांनी बसव्या बांधून उभा
केलेला नरबाहुन मित्र दिसला.

बघ्यमुष्टी जोरडून भिल्लांना सांगू
लागला—“त्या दुष्टाला असहाय्य करू नका,
बांबा !” असे म्हणत त्याने आपला बोंडा

बुलगाच्या बिसने नेला. परंतु तेवढ्यात
नरबाहुन मित्राला भिल्लांनी बुलगावरून
खोश संवकात डकलले तेव्हा तेथे जमलेल्या
भिल्लांनी अयजयकार केला बघ्यमुष्टी
संवकात उतरून येला तोंपर्यंत नरबाहुन
मित्र गतप्राण झाला होता.

दोन तीन तासांनी शिवदत्त, मंदरदेव व
राजा शमन तेथे येऊन पोचले भिल्ल-
नायकांनी मोठया उत्साहाने त्यांचे स्वागत
केले. जमने हंसद्वीप व कुंडलिनी द्वीपाचा
मंदरदेव राजा झाल्याचे शिवदत्ताने जाहीर
केले. नरबाहुन मित्राने भिल्लांचे जे जे
प्रवेश बळकावले होते ते सर्व त्यांना परत
देण्यात आले.

एका आठवड्यानंतर मंदरदेव व स्वयं-प्रभा यांचा विवाह समारंभ राजशी वाटाने पार पडला. शिवदत्ताने हरिशिखने पाठविलेल्या सैनिकांना मोठमोठी इनामें देऊन निरोप दिला. हरिशिखने सर्व आरमार व सैन्य स्वदेशी परतले.

त्यानंतर एके दिवशी शिवदत्ताच्या इच्छे प्रमाणे मंदरदेवाने दरबार भरविला. कुंडलिनी, हुंसडीपावरील सर्व प्रमुख नागरिक दरबारात हजर होते. शिवदत्त म्हणाला— “मी मनात योजलेले कार्य पूर्णपणे यशस्वी झाले आहे. आता मला कोणतीही इच्छा नाही. मी सग्यास घेऊन ईशमंजन करण्यासाठी अरण्यवास घेणार आहे.

ते ऐकून मंदरदेवासह सर्व दरबारी व प्रमुख नागरिक थक्क झाले. त्यांनी सर्वांनी शिवदत्ता विनंती केली की त्याने राजाच प्रचान म्हणून किंवा राजगुरू म्हणून राहून राज्य कारभार चालवायला मंदरदेवाने मार्गदर्शन करावे. परंतु शिवदत्ताने ते मान्य केले नाही. तो मंदरदेव व

राजसभेतील सभासदांना संवोधन करून म्हणाला—

“राजा व प्रजा यांनी परस्परांवर प्रेम करून कसे रहावे. हे अतापर्यंत कुंडलिनी व हुंसडीपावरील निवसितांना चांगले कळू लागले आहे असे मी मानतो चित्रसेन व समरसेन यांच्या राजवटीत व नरवाहन मिश्रच्या राजवटीत जे जे सुख दुःख प्रजेला भोगावे लागले तो अनुभव सज्जात ठेवून राजा व प्रजा परस्पर प्रेमाने वागले, सर्वांनी आपापल्या घमांचे व कर्तव्याचे पालन केले तर सर्व सुखसमाधानाने राहू शकतील असे मला वाटते !”

शिवदत्त म्हणाला ते ऐकून सर्वांनीटाळ्या बाजवून त्याचा गौरव केला. नंतर शिवदत्ताने सर्वांना नमस्कार करून सर्वांचा निरोप घेतला. राजा व प्रजा त्याच्या बरोबर निरोप घायला राजधानीपासून चार पाच मैल गेले. तेथे शिवदत्ताने पुन्हा नमस्कार केले व अरण्यात प्रवेश केला. (संपूर्ण)

सून सौनिक

विक्रमादित्यान आपला हट्ट सोडला नाही.

तो झाडावळ पुन्हा गेला, प्रेत प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमी प्रमाणे मीन होऊन कमळावाच्या, दिवने चालू लागला; तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राजा! या मध्यरात्रीच्या वेळी तू इतक्या सोशीकपणाने इतके खम करीत आहेस, रथाचे कारण काय असू शकेल, कळत नाही. कीर्ती संपादन करण्यासाठी, बचलोभाने किंवा कोणाका तरी दिलेल्या बचनाने पालन करण्यासाठी तू हे श्रम करीत असशील तर मात्र शेंवटी तुला दुःखीच व्हावे लागेल. या जगात काही शास्वत नाही, तेव्हा माणसाने कोणतीही आवा बाळगून संग्रहाकर कष्ट सहन करू नये. त्याचे एक उदाहरण म्हणून मी, तुला विभिन्नवृत्ती करणाऱ्या व विभिन्न

प्रकारचे स्वभाव असणाऱ्या निरनिराळ्या लोकां व्यक्तींची गोष्ट सांगतो. जवळ देऊन एक “जसे सांगून देताळ गोष्ट सांगू लागला.

एका जंगलात एका लहानशा गावात एक गरीब माणूस रहात असे. त्याच्या कुटुंबात त्याची बायको व लग्नाचे वय झालेल्या तीन मुली होत्या. मुलींची जमने करावयाची म्हणजे पैसे पाहिजेत. ते कोठे मिळणार म्हणून तो गरीब माणूस सर्वदा दुःखी व विचार मग्न असे.

एकदा त्याची बायको त्याला म्हणाली— “जसा विचार करीत असून राहिलांत तर आपल्यावर आणखी जास्त प्रसंग जोड-

वितीस. तुम्ही महाराजांच्या सैन्यात भरती होऊन युद्ध करीत असतां दामाळ धाकात, म्हणून नाही का तुम्हांका नोकरी सोडावी लागली. तुम्ही राज्याकडे जाऊन लगे माहिती सांगून मदत मागितलीत तर तो तुम्हांका बोडीफार मदत नक्कीच करील.”

त्या गरीब सैनिकाला बायकोचा सल्ला पसंत पडला. राज्या बसंपरासम जाणे, हे त्याला जांगसे माहीत होते. म्हणून तो राज्याच्या दर्शनासाठी राजधानीकडे निघाला.

तो एकेकाळी राज्याच्या घरी नोकरीला असल्याकारणाने त्याने विनंती केल्या- बरोबर राज्याच्या दर्शनासाठी परवानगी मिळाली. गरीब सैनिकाने तो ज्या कामासाठी आला होता ते निवेदन करून बोडी मदत करावी, अशी विनंती केली.

राजाने खूप लहानभुरगीं बालविही व म्हणाला— “सामान्य परिस्थिती असती तर मी तुला नक्कीच मदत केली असती. परंतु या वर्षी महापुराने आपल्या राज्याच्या उत्तरेकडील पन्नासवर गावांचे फार मोठे नुकसान झाले. त्या गावांच्या पुनर्स्थापनेसाठी व्यवस्था होईपर्यंत कोणालाही, कोणत्याही प्रकारची मदत करू नये अशी आज्ञा मी कालच जमिनदाराकडून दिली आहे. वस्तुस्थिती अशी आहे की

त्या गावांचा जिवन्या घटतीची गरज आहे तिथेच जमिनदाराच्या जमिन्यात आज नाही.”

“कसा करावी महाराज! परिस्थिती इतकी वाईट जसेच या सोप्टीची मला कल्पनाही नव्हती. तर निरोप साधा!” असे म्हणत तो बरीच सैनिक तेवून निघाला.

तो आपल्या बाबी जात असतां काळोकात जंगलातली वाट चुकला. त्यात विजाचमकू लागल्या आणि दगांचा गवगडाट सुरू होऊन घुसळधार पाऊन पडू लागला. विचारा गरीब सैनिक विचार करू लागला की बासरा कोठे मिळणार म्हणून चटूकडे पाहू लागला, तेव्हा त्याला एका टेंकडीला लागून असलेले एक पडके बर दिसले.

तो त्या बराच पाऊल टाकणार इतक्यात त्या बराच एक कोव्हा व एक रायटी कांजर बाहेर पडाले. काही वटवापळे ‘किचकिच’ करीत उडाली. एका पडक्या जिवीच्या बाबून एका सांपाचा फुतकार एक आला.

जाता पुढे काय करायचं या विचारांत सैनिक पडला असतां गडगडाटा पाठोपाठ झोळ्यांना दिपवून टाकणारी एक बीज चमकली, त्या उजेडात एक मूत त्याच्या दिसने येत असलेले सैनिकाला दिसले.

लगेच तो सैनिक तेवून पळून जाण्यासाठी माने फिरला. परंतु त्याच्या आधी ते भूत पुढे जाऊन दारांत उभे राहिले. जातां आपले भरण चुकत नाही, असे मनात पक्के समजून अगदी शेवटचा अवलन म्हणून तो सैनिक डोळे बटाकून व वाडस करून त्या भूताकडे पाहू लागला.

“तुला भिष्याच काही कारण नाही. मी भूत असलो तरी मी तुला काय बिभाळ केला?” भूताने विचारले.

ते ऐकून सैनिक घेंयुनि म्हणाला— “असं का! मी सुद्धा तुझं काही नुकसान करण्याच्या हेतूने आलो नाही. मला आपल्या वाटेने जाऊ दे!”

सैनिकाने चकित होऊन विचारले-“कां रे असा हसतो आहेस ?”

“तू अगदी भोळा सांबंध दिसतो आहेस ! या जवळच्या गुहेत जेवढे सोने आहे ते सर्वही तुला वेईव. ते तोस लक्ष स्वर्ण नाण्यां-हून कमी नसावे. त्यानडू तू थला एक मदत केली पाहिजेस. श्रीक्षेत्र राधा येथे जाऊन तू शास्त्रोक्त पद्धतीने माझे धाड केले पाहिजेस !” भूत म्हणाले.

ही विचित्र इच्छा ऐकून आश्चर्यचकित झालेल्या सैनिकाला भुताने गुहेतील घनाची पूर्वकथा सांगितली ती अशी :-

दोन पिढ्या पूर्वीची गोष्ट आहे. या प्रदेशात एक अटुल लुटेरा डाकू रहात असे. त्याचे काही अनुयायी त्या थळात खांगल निपुण होते. या अरण्यातून जे काही लोक जात तेथे त्यांना लडून आणि जखमासच्या याकावल्या श्रीमंतांच्या घरात दरोडे घालून, कधीकधी तर भोठभोठ्या शहरातूनही दरोडे घालून जी खूट मिळे ती आणून तो या गुहेत जमा करी. तसे हे सर्व घन आणि समसमान बांटून घेऊं म्हणून तो आपल्या सहकाऱ्यांना सांगे. परंतु एकदां राजाच्या शिपायांनी त्या सर्वांना घेरले. त्यावेळी दरोडेखोरांचा नायक एकटा निसटला. बाकी सर्व शिपायांशी झालेल्या चकचकीत प्राण्यांस मुकले.

त्या दिनसागातून बरोडेखोरांचा नायक गुहेतील घनावर सतत पाहारा देत तेथेच राहू लागला. ते गुंतस्थान सोडून जाणारी कोटे जाऊन राहिली तर शिपायांची मजर बडेल असे समजून तो बरण्यात राहिला. एके दिवशी बाघाने त्याला काह केले. तेव्हां पासून भूत होऊन तो तेथेच पाहारा देऊ लागला.

काही वर्षे लोटल्यावर त्या जंगलातून एक यात्रेकरू जात असलेला पाहून त्या भुताने त्याच्या जवळच्या घनाची गोष्ट त्याला सांगितली आणि नूतनोमी सारख्या निष्फळ जीवनातून मुक्ती मिळण्यासाठी गयेला त्या यात्रे करून त्याच धाड करावे असे सुचविले. त्या बडेल त्या यात्रेकरूला

गुहेतील सर्व धन मिळेल, जसे सांगितले. तो यात्रेकरू ते घन पाहून भुरळला व त्याने गयेला जाऊन धाड करण्याचे मान्य केले. त्या प्रमाणे तो यात्रेकरू गयेला धाड वगैरे उरकून परतला. भुताने त्याला गुहेतील घन दाखविले. त्या भुताला मुक्ती मिळाली. घनलोभाने तो यात्रेकरू त्या गुहेजवळ एक घर बांधून तेथे राहू लागला. काही काळ लोटल्यावर तो मेलला आणि आज-पावे तो त्या घनावर रक्षण करण्यासाठी भूत होऊन पाहारा देत आहे. ते भूतच तुम्हाशी आतां बोलत आहे.”

“गयेला जाऊन मी सर्व धाड वगैरे सर्व क्रिया कर्म करतो. ते घन कोठे आहे, तेवढे मला दाखव” सैनिक भुताला म्हणाला.

भूत भोठयाने हंसू लागले. म्हणाले-
“तुझ्या मतांत आलं तरी तू माझे काही नुकसान करू शकणार नाहीस ! श्वेदं माज झरं तू प्रयत्न केल्यां तर माझ्यावर एक उपकार करू शकशील. या सणी माझ्या मनात तुझं काही तरी हित करावं असे आहे. तुला काही पेशाची गरज आहे का ?”

“पैसे म्हणतोस ? होय हवे आहेत !” गरीब सैनिक म्हणाला.

“किती ?” भुताने विचारले.

“मुमारे तीस सोऱ्याची नाणीं तू दिलीस तर माझ्या शिवां मूलीची लक्षं निश्चितपणे पार पडतील.” गरीब सैनिक म्हणाला. ते ऐकून भूत भोठयाने हंसू लागले.

“पहिल्याने गवेंका जाऊन सर्वे क्रिया-
कर्म उरकून वं त्यानवर मी तुला ते घन
दाखवितो” भूत म्हणाले

गरीब सैनिकान ते मान्य केले. वारा व
पाऊस शोषल्यावर भूताने गरीब सैनिकाला
त्या जंगलातून बाहेर पडायची आज्ञा
दाखविली. सैनिकाने गवेंका जाऊन
ज्ञानोक्त पद्धतीने सर्वे क्रियाकर्म केले
आणि काही दिवसांनी त्या जंगलात परत
आला.

भूत त्याला त्या पडक्या घराजवळ
बेटले म्हणाले—“मी तुझीच वाट पहात
होतो. तू केलेल्या उपकारा बदल मी फार
आभारी आहे. चल माझ्या बरोबर मी

तुला घन ठेवले आहे ती गुहा दाखवितो
आणि या भूत बोनीतून मुक्ती संपादन
करतो.”

गरीब सैनिक भूताबरोबर गला. त्या
पडक्या घराच्या मागच्या बाजूला ती गुहा
होती. त्या गुहेच्या तोंडावर एक मोठा
दगड ठेवलेला होता. त्या दगडाच्यावर
त्रे साठी रानटी झाडे व वेळी जंगल्या
होत्या आणि ती दगड त्याच्या बाकी
झाकलेला होता.

“घन आहे तो गुहा हीच मी ही घोंड
बाजूला सरकून तुला ते घन दाखवितो,”
भूत म्हणाले.

गरीब सैनिक एक क्षणभर थांबून
भूताला म्हणाला—“मी तुझा फार आभारी
आहे ती घोंड बाजूला सारण्याची गरज
नाही” असे म्हणत त्या राज्याची
राजधानी प्रतिष्ठानला निघाला.

तो राजाला भेटला व म्हणाला—“महा-
राज, पुरामुळे निर्वासित झालेल्यांच्या पुन-
स्थापनेसाठी आपल्याला किती दयाची
गरज आहे?”

तो प्रश्न ऐकून राजा चकितच झाला
काही दिवसांपूर्वीच तो सैनिक रावाकडे
घन सहाय्य मागण्यासाठी आला होता ती
गोष्ट राजाला आठवली. तरी राजाने
त्याला विचारले—“वीस लक्ष स्वर्णमुद्रांची

गरज आहे. तेवढे घन कोठे मिळण्याची
शक्यता आहे का?”

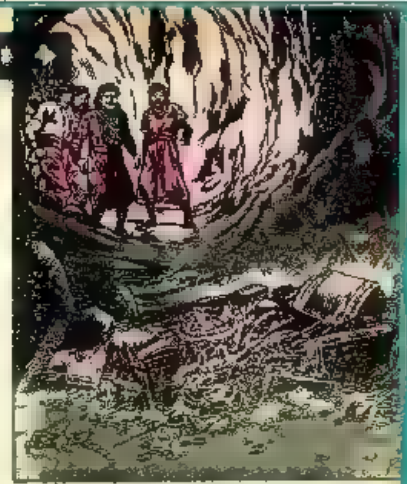
“वीस लक्ष व काय, आपण माझ्या
बरोबर मात्पास मी आपणाला तीन लक्ष
स्वर्णमुद्रा देऊ शकतो!” गरीब सैनिक
म्हणाला.

ते ऐकून राजाला कषाळीचे वाचक्य
वाटले. या सैनिकाला बेडबोव, तर नाही
कायले! राजाच्या मनात शंका झाली.
परंतु राजाला त्या सैनिकाच्या बोकण्यात
विश्वास करण्यालायक होती उमटत अथ-
त्याचा भास झाला. राजा आपला प्रधान
सेनापती व काही अंगरक्षक बरोबर त्या
सैनिकाबरोबर बघलात गेला.

तिकडे गुहेत त्यांना स्वर्णमुद्रांची रास
विसली. राजा ते सर्वे घन राजधानीत घेऊन
गेला आणि पुर पीडित लोकांना सर्वे घनेने
मदत करायला प्रधानाला सांगून गरीब
सैनिकाला म्हणाला—“या घनपैकी तुला
हून सितक प्रथम मू. तेच योग्य होईल!”

“नको महाशय! हे सर्वे घन पुरामुळे
ठरवत झालेल्या लोकांना मदत करण्या-
साठी खर्च करा. मित्रांय मी आपणाला
दान म्हणून जे दिले त्यातले काही मागून
घेणे योग्य नाही!” गरीब सैनिक म्हणाला.

‘तुझे म्हणणे बरोबर आहे! तर मग
माझ्या सजिन्यातले तुला गरज असेक

तेवढे मागून घे!” असे सांगून राजाने
गरीब सैनिकाला पक्षात हजेर स्वर्णमुद्रा
दिल्या आणि बरवार भरवून त्याला गवो-
षित शत्कारही केला.

येथवर शीष्ट सांगून वेढाळ म्हणाला—
“राजा, जनेक बंका या गोष्टीवरून माझ्या
मनात उठल्या आहेत. बरोबरश्रीचा नायक
आणि यात्रेकक जिवंत असेपर्यंत गुहेतील
घनपैकी एक वेदेलीत खर्च व करिता त्या
घनावर कुण्यासारखे माहारा देत राहिले
आणि मेल्यानंतर त्यांना त्या घनाव्या एवढा
वीट का आला? गरीब सैनिकाला ते सर्वे
घन स्वतःच्या हक्काचे म्हणून वापरता
वाने असते ते तर त्याने केलेच नाही तर

ते पाहायला छुडा तयार झाला नाही या संकष्टी समाधान कारक उत्तर माहीत असूनही मू दिलं नाहीस, तर परिणाम तुला माहीतच आहे तुझ्या डोक्याची शक्ती शकल होऊन तुझ्याच पायावर लोळ लागलीस

विक्रमादित्य म्हणाला-“जिंकू लोक त्यांच्या जवळ जे धन असते त्याचा उपयोग पुढे करू असा विचार करून पैशाचा उपयोग धंत नाहीत परंतु संस्थानंतर मृत झाल्यावर त्यांना आपल्याला धनाचा काहीच उपयोग झाला नाही हे कळते म्हणून धन धन कोणत्यातरी देऊन गेले” करवून घेऊन मिळविण्यासाठी

आता मर्याद सैनिक हा फार समजूतदार होता. गयला जाऊन शास्त्रोक्त पद्धतीनं श्राद्ध केल्याशिवाय सुताने जेन राखक्याला तक्रार केली ते त्याने आपले ओळखले घनावर एकदां तजर पडली की आपल्या-सारांजाज सैनिकही घनलोभाने तेथून हल-णार नाही, सही भुताला शकावाटली

कित्यकाचे मुंडवे पाहून वाटमारी करून व इतरांना खूप आश देऊन संपादन केलेले जेन हे शापग्रस्त नसे झाले, गरजेन सैनिकांना चामल कळल होते म्हणून त्याने ते धन आपी वधण्याने ही नकारले. कारण ते पाहिल्यावर बांधकळ तेथून हलकाच नाही मेल्यावर भूत झाला आणि त्या घनावर पाहारा देत राहिला त्या घनाची पालकी मिळविण्या ऐवजी, धनच आपला मालक होईल व त्यामुळे आपली दुर्दैवा होईल हे वेळीच ओळखून सैनिक सावध झाला दुसरी कष्टी लोकांच्या सहाय्याने जे धन खचिते गेले तर त्या अनाले पवित्रता लाभेल, असे सादून त्याने त्या धनातला काही भागही घेण्यास नकार दिला आणि मूर बसत लोकांना मदत देण्यासाठी त्या घनाचा उपयोग कराला, जसा इतला त्याने राजाला दिला

अशातन्हेने रत्नाचे मोन भंग होताच वेनाळ प्रेतासह नाहीसा झाला आणि झाडाळा जाऊन लोकांकळ लागला. (कालित)

हाडवैरी

विचपूर नावाच्या गावात रामू आणि श्यामू नावाचे दोघ संतकरी रहात असत दोघांच्या घरांमध्यं घरे निरनिराळी दिलाखी म्हणून एक लहानली भित होती दोघांची असे सुद्धा आजूबाजूलाच होती दोघे ही पिके काढण्यात निष्णात होते परंतु दोघांचा परस्परार्शि हेवादावा असे, मुत्तपणे ते दुसऱ्याचे कसे तुकसान हाईल साजान विचार करीत असत दोघांच्या वषांत नहमी बेबभाव असे

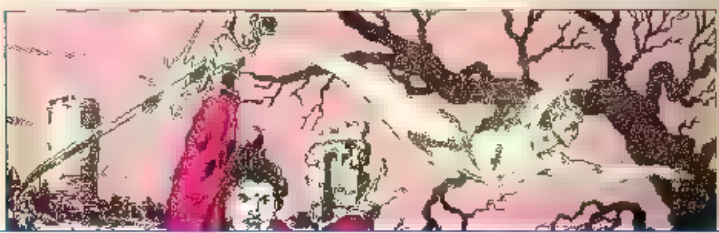
एक वर्षी दोघांनी आपापल्या शेतांत ज्वारी लावली पिके वर आली आणि झळपांचे पारणे फिटल्यासारखे दोघांना वाटू लागले. पिकाची नासाढी पांपट अंगरे पाखरे करीत, म्हणून दोघे ही रखवाळी करू लागले.

रामूच्या शेतातल धीक पाहून श्यामूचा अळकळाट होऊ लागला याचे पोक

फार छान निघालं आहे व त्याला खूप फायदा होणार हाकूच्या मनांत अशदी तसेच विचार पोक लागले यावर्षी श्यामूच्या संतात इतकं चांगले पोक निघालं आहे व ते सर्व त्याच्या कोठारात पोचते झालं तर त्याची मान वर होणार.

एकदां श्यामूची बायको त्याला म्हणाली-“जहो, ऐकलेत का? आपली शेजारीण उड्या मारते आहे, जमिनीला पायच लागत नाही जणू! म्हण, यावर्षी जे पोक निघेल ते सर्व विकून म्हण तिचा भवरा तिला मोत्यांचा तन्मणी करून घालणार आहे ती तन्मणी घालून भिरबू लागली म्हणजे मी बुध्दा गळपाने वाहेर जायचं का? माझी मान नाही का खाली होणार?” म्हणून मुसमुसू लागली

रामू आपल्या बायकोची समजूत घालीत म्हणाला-“पर सादून पुसून घातलं

की झाला का सण? पीक अंठ्ठां हावी येईल आणि तो विकेल तेव्हांना हा तत्सणी करून बायको-या गळघात घालणार? त्याने मोत्याचा तत्सणी करून तिच्या गळघात घातला तर बी पोवळ्याची शळ करून तुझ्या गळघात घालीन झालं!"

रामू व त्याच्या बायकोचे संभाषण भिती भाडून श्यामूच्या बायकोने ऐकले तबऱ्याला गदागदा हासवून म्हणाली—
एकलांत का तुमचा शेजारी बत्याची बायको काय म्हणत होते ते! तुमचा शेजारी म्हणाला की तुमचं पीक तुमच्या पदरी पडल तर ना, या सर्व उड्या?

तो म्हणे आपलं सर्व पीक विकून बायकोला पोवळ्यांची माळ घालणार आहे!"

बोसरीच्या भितीला टंकून असलेला क्वाथ भेतापून उठून अंथं दहिका आपल उपरण झाडोत ते लांबावर टाकीत म्हणाला—
"अस्सं, म्हणजे ही आमचं पीक आमच्या हाती लागू वेपार नाही का? मी सुद्धा पाहतां की आमची मेहुनची कीमाई आमच्या हाती कशी लागत नाहीत, आणि त्यांचे पीक सुरक्षित पण त्यांच्या हाती कसे लागते, हें सुद्धा पाहतां!"

असे म्हणत तो लग्नेच निघाला ही आणि गावाच्या शेजोवर तलावाच्या काठी एक मोपड़ी बांधून राहणाऱ्या खंभू यांत्रिककड गेला. खंभू भुतासतांचा भान्त्रिक होता.

श्यामू त्याला म्हणाला—
"खंभू दादा! तू मला एक मदत केली पाहिजेस! रात्री निदान चारपांच तास तरी मला कोणते तरी जमावर व्हायचं आहे. त्यासाठी काही मंत्र किवा-जन्तूपती असेल तर सांग त्याच्यासाठी बिलके वैसे लागतील ते भी घायला तयार आहे!"

खंभू आपल्या मोपड़ीच्या छपरालून तीन लहान-लहान पुढ्या काढून श्यामूला दाखवित म्हणाला—
"तुला घोडा किवा बैस दहायच असेल तर त्यासाठी शस्त्र

रुपय दिल पाहिजेस तुला गाढव व्हायचं असेल तर फक्त पन्नास रुपये दिलेस तरी पुरतील!"

"माझ्या कामापुरते गाढव झालं तरी पुरेल!" असे श्यामूने श्यामूने श्यामूला पन्नास रुपये दिले आणि पुढी नेऊन निघाला.

स्वाच वेळी रामू तलावाच्या पवित्रमेला राहणाऱ्या दुर्गा नावाच्या शेटकीकडे गेला आणि म्हणाला—
"भक्ता, तू माझं एक काम करशील का? काही दिवसांपासून माझ्या मनात एक विचार झोळतो आहे आपण कोणते तरी जन्तूवर होऊन रात्री हिरावे. आहे का एखादं मर्म किंवा जादू?" अस्तप्यास भला ती लवकर नें. मी कितीही किमत्त सोजायला तयार आहे

ती नेटकीपणे चकित होऊन विचार लावली—
"अरे रामू, भस्म किंवा शंभू माझ्या जवळ पुष्कळ आहेत. परंतु तुला इद्राचा ऐरावत किंवा पंचकल्याणी वोजा-विजा व्हायचं असेल तर त्या जाणता मज किंवा भस्म काही माझ्याकडे नाही. तू गाढव व्हायला तयार असशील तर पन्नास रुपयांवर काम जागेल, मी एक मर्म देतो, तुला चारपांच तास गाढव म्हणून रात्री हिंदता येईल व रेकता येईल"

रामू एक क्षणभरच विचार करायला यांबला. नंतर म्हणाला—
"शंभूरात कोण पहायला येणार म्हणा, कसलं ही रूप असल म्हणून काय हरकत आहे?" असे म्हणत त्याने दुर्गाला पन्नास रुपये दिले आणि भस्माची पुढी घेऊन निघून गेला व रात्री एकमेकांनी चुसऱ्याच्या संतात जाऊन नासपुस करण्याचे मोणले

रात्री श्यामूने रामूच्या खातात पाहारा करायला कोणी नाही, हे पाहून खंभूने दिलेली पुढी बाळून गाढव झाला आणि रामूच्या शेतात, खिरला. भेताला आर्ष तेवढी उचारीची ताट खाली आणि

शेतावर हिंडून सर्व पीक तुडवून परस्परांवर लाथा झाडोत असलेली ही त्यांची नासाडी केली

रामू त्याच वेळी दुर्मीने दिलेले अस्म साऊन गाढव झाला आणि ह्यामुच्या शेताची नासाडी करू लागला. राधेभर दोन्ही गाढवे परस्परांच्या पिकांना वाटला लावून आनंदाने शेतांच्या मधोमध असलेल्या बांधावर आली आणि त्यांनी परस्परांना पाहिले.

त्यावेळी त्यांनी जो पराक्रम गाजविला होता तो आत्मनाशका कसा कारणीभूत झाला हे त्यांच्या लक्षात आले. दोघांना परस्परांचा राग आला आणि दोघे परस्परांवर रंकन परस्परांचे लचके तोडायला लागले. दोघांनी परस्परांवर खूप लाथा झाडल्या. गाढवांचे ऐकण ऐकून शेजारच्या शेतातले शेतकरी संमत पहायला पावले, रामू व ह्यामच्या शेताची नासाडी झालेली त्यांना दिसली व त्यांना फार वाईट वाटले. दोन्ही गाढव

तोंपवत सूर्योदयाची वेळ झाली होती. शेजारचे शेतकरी त्या गाढवांना नारायला काढ्या घेऊन घाबले परंतु अस्म ओघवांचा प्रभावही तोंपवत सपल्यासुद्ध रामू व ह्यामूचे गाढव रूप जाऊन त्यांचे स्वरूप त्यांना आले.

शेतकरी त्यांना पाहून आश्चर्य कवित झाले व शुद्धी वर आल्या सारखे स्वतःला सावरून म्हणाले- 'तुम्हीच का रामू आणि ह्यामू? पुढचे वर या बराका पोचले तर! गाढवाचीच कामे केलीत!'

ती अपमान दोघांनाही निमूटपणे सहन करावा लागला. दोघांचे डोळे लघडले. दोघे परस्परांकडे पहात म्हणाले- 'आपण दोघांनी अक्षरशः गाढवपणाच केला, यापुढे तरी दुसऱ्यांचे वाईदे न इच्छिण्याच व निवृत्तवाने रहायचे ठरवूया.'

उच्चनीच भेद

झुजावर काही वेळे राखण करीत असता शोधितवाना एका सिंहाच्या रूपे अवतार धारण केला. ती सिंह आपल्या बायकोबरोबर एका पर्वताच्या गुहेत रहात असे. एकदा ती सिंह शिकारीला गेली. अश्वत्थी डोंगरावरून झाली त्याची नजर गेली. एका जामी छिन्नमार भेदान होते व त्यांचे काही ससे व हरण चरत असलेली त्याला दिसली. हरणे व ससे घून-घून एवढ्या मारीत असलेले पाहून त्यांची शिकार करण्याचा मोह सिंहाला आचरण नाही. त्याने त्यांच्यावर लक्षी धारली ती चुकून ती तिथल्या एका लठ्ठ्या काठच्या विखलात पडला. सिंहाला पाहून ससे व हरण पळून गेली, विखलातून बाहेर विचण्याचा सिंहाने पुष्कळ धन केला. परंतु ती जितकी जास्त लवपट करी तितका वास्त विखलात शेतत गेला. म्हणून जानका हलत्या विनाव

बहुल राहण्यातच शाहाणपण सामून घे पळून राहिला. कोणी आपल्याला बाय बायला येतो का वाट पाहू लागला. सिंह एक काठवडावर भुकेताने ते तडकडत त्या विखलात पडून राहिला. एकदा एक कोल्हा पाणी प्यायला म्हणून त्या लठ्ठ्याकडे आला परंतु सिंहाला पाहून दूर जाऊन उभा राहिला. सिंह कोल्हाला पाहून म्हणाला- 'कोल्होबा! हे बघ, मला एक आठवडाभर मी या विखलात राहून पडलो आहे, मला नाही एवढेच, 'तू काही करी करून मला धाचवे, तुला पुष्प लागेल.' सिंहाने कोल्हाच्या धनवण्या केल्या. 'तू तर मुकलाच आहेस, तू बाहेर पडतास मला काणार नाहीस कशावरून? तुझा काय विदवात?' कोल्हा म्हणाला. 'मी तुझ्या जवळ प्राणमिथ्या मागतो आहे, तुला काईन का? तू मला वा

विजलातून वाचविलस तर मी जिवत असे पर्वत तुम्हां उपकार मानीन, माझ्या ओढण्यावर विश्वास कर." सिंह म्हणाला कोल्हान सिंहच्या दोळ्यावर विश्वास केला वाळवी लाकडे आणून विश्वालांत टाकली शपावर पाय ठेवून उभा राहिला व विश्वालांतून बाहेर आला.

त्यानंतर दोघे मिळून जंगलात शिकारीक गेले. सिंहाने एक जनावर मारले व त्यावर आपली भूक भागविली.

"यापुढे आपण दोघे भाऊ भाऊ बरेका! तू एका जागी रहायचं आणि मी दुसऱ्या जागी, हे बरोबर नाही! तू आपल्या बायको मुलांना घेऊन ये आपण एकाच गुहेत राहू...सिंह म्हणाला. कोल्हाने ते

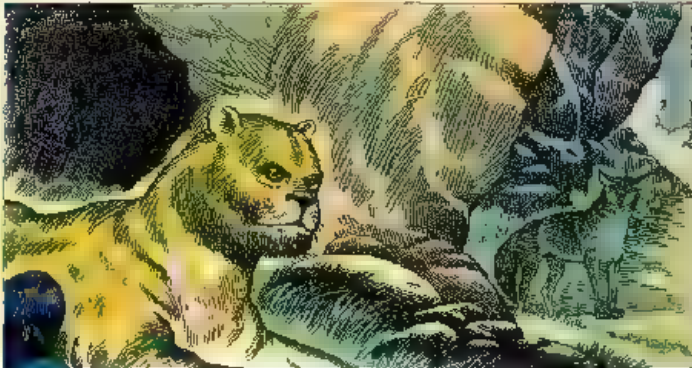
मान्य केले आणि बायको मुलांना घेऊन येऊन सिंहच्या गुहेतच राहू लागला.

सिंहच्या बरोबर कापला संसार वाटल्याबद्दल त्याला मोठेपणा मिळाल्याचा परमानंद झाला व तो त्याची बायको व मुल फार जानंघात होती करी, परंतु आपण आपल्या जातीच्या लोकांपासून दूर झाली व त्यामुळे कष्ट सुख भोगावे लागेल ते भोगलेच पाहिजे हे कोल्हा ओळखून होता. कोल्हाने जो त्यास केला होता, सिंहला तो कळत होता म्हणून आपल्या मित्रांला कोणत्याही प्रकारे वास होऊ नये या सोप्टीची सिंह काळजी घेई. दिवसामागून दिवस ज्ञानदान जात होते सिंह आपल्या मित्र कोल्हा याला

जितक्या समजुतीने पाही तितक्या समजुतीने सिंहची बायको कोल्हाच्या बायकांला पहात नसे. विला वाट की कोल्हीन ही किती झाली तरी झालच्यान जातीची कोल्हीन आपली जात झालची आहे हे ओळखून होती म्हणून जास्त बांकाबांक झाली नाही पुढे. काही काळ लोटल्यावर सिंहचे छात्रे व कोल्हाची पिले बरोबर खंड व बायडू लागली सिंहच्या बायकोला तिच्या मुलांच्या अंगावर कोल्हाची पिले बंदून खंडत बसलेली पाहत राग येई सिंहच्या मुलांना उच्चनीच भंड कळत नसल्यामुळे त्यांना कोल्हाची पिले त्यांच्या अंगावर बंदली तरी त्यांचे मुळीन घेर वाटत नसे

परंतु सिंहच्या बायकोला मात्र हे सर्व मुळीच पाहवले नाही ती आपल्या मुलांना एका बाजूला बोलावून म्हण- "अरे आपण कुलीन जातीचे, तुम्ही त्या नीच जातीच्या पिल्लांशी बरोबरीच्या नात्याने काय खेळता? त्यांच्या पाखूनचार पावले दूरच रहात जा!"

सिंहच्या मुलांच्या बोव्यात आई म्हणाली ते पाठे खोडे झिरू लागले. ती कोल्हाच्या पिल्लांना तुच्छतेनं पाहू लागली व त्यांच्या बरोबर खंडत असता त्यांच्यावर अन्याय करू लागले ते कोल्हाच्या पिल्लांना म्हणत "तुम्ही झालच्या जातीचे आहा, आम्ही तुम्हांला पोसतो आहो! तुम्ही आमच्याशी बोलतांना उलट बोलतां कामा नये तुम्ही झालच्या जातीचे म्हणून आम्ही

काही बोललो, शिव्या दिल्या तरी मुकाट्याने ऐकून घेतले पाहिजे."

कोल्ह्याच्या बायकोला हे आवडले नाही व तिने सिहाच्या बायकोचा बदभाव नवऱ्याच्या कानावर घातला दुसऱ्या दिवशी शिकारीला निघण्यापूर्वी कोल्हा सिहाला म्हणाला—'सिहा, तुम्ही मुगराजाच्या जातीचे आम्ही सामान्य खालच्या जातीचे, म्हणून आपण एकत्र राहण वरोबर नाही! आम्ही आपल्या जातीच्या लोकांसच जाऊन रहावे, म्हणतो!'

आपल्या मित्राच्या बोलण्यात अकस्मात झालेला हा फाक सिहाने ओळखला व कारण विचारले त्या दिवशी रात्री सिंह गुहेत प्रवेशल्यावर बायकोला म्हणाला—'तु कोल्ह्याच्या पिल्लांना पाहून काही तरी तोंडून बोललीस व बायलीस म्हणे!'

'होय, ती खालच्या जातीची पिल्ल, त्यांनी आपल्या मुला बरोबर बरोदरीच्या नात्याने संलग्नबाबडण मुळीस करत नाही. त्या कोल्ह्याने तुम्हांला कोणते औषध

पाजले कोणास ठाऊक तुमच्यात केवढा बदल झाला आहे! परंतु माझी मुल विषदळली मला मुलीचे वाहवणार नाही."

असं! कोल्ह्याने मला कोणते औषध पाजले ते मी तुला सांगतो, ऐक मी एकदा आठवडाभर बरी आलो नव्हतो, आठवडा का तुला? मी तो आठवडाभर भुकेला ताहूनला एकावागी विश्वास घेऊन पडलो होतो! माझा जीव जायचो स्थिती होती त्यावेळी या कोल्ह्याने मला युक्ती करून बांधविले त्या दिवशी कोल्ह्याने यत्न केला नसती तर मी आज नसतो व आपली मुल ही नसती ज्यांनी मला प्राण मिळा घातली त्यांच्या बरोबर उचलनीच हा भेद कसा मानायचा? हा भूत-पणाच नाही का? अशा मित्राचा अपमान करण करध्यासारखेच आहे!'" सिंह म्हणाला.

सिहाची बायको शरमिन्दा होऊन कोल्ह्याच्या कामकाजी क्षत्र हाक लावली त्यानंतर हात पिढ्यांपासून सिंह व कोल्हा यांचे वंशज त्याच गुहेत वारं सख्यभावाने राहिले.

बाबर

तुर्कस्तानातील मंगराना नांदाच्या एका छोटीया राज्याचा युवराज बाबर याचा परम ह. सं १५४३ बध्ये झाला. वडील वारल्यावर त्याच्या वडाराच्या स्थान तो सिहासनावर बसला, वडिलांच्या नकून तो तैमूरच्या वंशात व आईकडून बंगोजघानाच्या वंशात जन्मल्यामुळे बाबर फार हुशार होता.

त्याचे पुत्रज तैमूर याने समरकंद हे शहर जिंकले होते इच्छा बाबरच्या मनोत होती. सिहासनावर बसल्या नंतर योजयान दिवसांनी त्याने समरकंदवर स्वाती केमी समरकंदचा तुस्तान तेवढा सयसन नव्हता म्हणून बाबराची युद्धकरण त्याला शक्य झाले नाही.

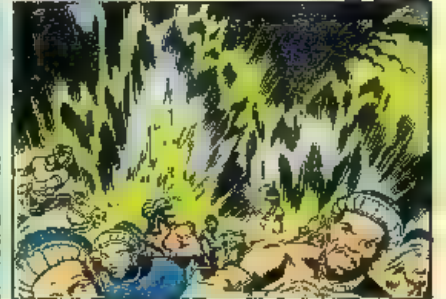

परंतु बाबरला युद्धात विजयप्राप्ती होण्यापूर्वीच त्याने स्वराज्य राज्य फाराना वरून शत्रू चालूच आल्याने कळल्यावेळी बाबरला दारत फिरादे घ्यावे परंतु तो आपल्या राज्याच्या रक्षार्थून ही पोहचू शकला नाही याने आपले श्रेष्ठ कावुझाच्या दिशेने दळविजे व तो प्रांत जिंकून तथेव सर जगावो.

फावनाहून बाबरची दृष्टी हिंदुस्ताना-
कडे पळाली त्या वेळचा दिल्लीचा
सुल्तान हा तेथचा बलाढ्य नव्हता
त्याचे अधिकारी प्रबंवर आत्माचार
करत होते मुलतानाच्या जवळच्या
भारतातले बालबखार व दीनउद्दीन
बिम्बोची गादी बळकावण्याच्या
अपत्याव होते.

या गर्वाहून बहुताची कोळ म्हणजे
बाबरच्या सैन्याकडे असंख्य बंदुकी
होत्या. बंदुकीची गाडिती ही दिल्लीच्या
सैन्याला नव्हती बंदुकीच्या गोळ्या
जकड्यात घेऊन नावू जागल्याने
इब्राहिमच्या सैनिकांची अनेक घाबरे
रणांगणावरून पडून गेले

आलमखान न दीनउद्दीन दोघांनी
मिर्झा बाबरकडे निरोप पाठविला की
त्याने भारतावर स्वारी करावी बाबरने
आपुलाहून पन्नासवर्ष स्वारी केली व
लाहोर शहर जिंकून दिल्लीकडे निघाला.
त्याच्याशी युद्ध करण्याच्या हेतूने इब्रा-
हिम सोबी याने घाईघाईने आपल्या
सदस्यांना व सेनापतींना बोलावून
सैन्याची जयवाजमच केली

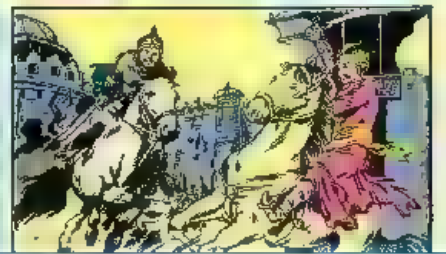

पहिले पानिपत युद्ध (१५२६) हे
इतिहात प्रसिद्ध युद्ध होते या युद्धात
बाबरकड निजामची बिलाफी युद्ध
संपल्यावर बाबरने जी कपती मिळाली
ही सर्व जागल्या सैनिकांना वांटून
दिली नंतर स्वदेशी न परत जावी
दिल्लीलाच कायम राहू आपला

दोन्ही सैन्ये पानिपतजवळ समोरासमोर
खर्ची रांगडली बाबरकडे फक्त बारा
हजाराचे सैन्य होते परंतु त्याचे सर्व
सैन्य युद्ध विघटन निगुण व सुनिश्चित
होते तिलाय त्याचे बाबरवर अमही
होते इब्राहिम सोबीचे सैन्य एक
साधारण होते, परंतु कोणी उत्तम
सेनापती नव्हता त्यांना मिळत बाबर-
नेही नव्हती. जिब्रान बाबरकड सोबीकड

जागची काही बिलानी बाबरने उदय-
पूरचा रणभूत राजा राजा संशय निच
याच्याशी युद्ध केले त्या युद्धात रणभूत
सैन्य कोसळले परंतु त्या युद्धातही
बाबरच्या सैन्याने बंदुकीचा उपयोग
केल्याने सहाजबाची रणभूत रणांगणावर
पडले आणि बाबरचा जय झाला

इब्राहिम लोदी हा शूर तळमल
परंतु शूर व पराक्रमी असला तरी
संपन्न 'सिंहावरहे' काबरीला जय
मिळाल्यामुळे त्या काळच्या उत्तर
भारतातील सर्व प्रमुख कुळ
काबरीच्या राज्यपाल काबरी
साहिब्याची फार जागरूकता त्यांनी
लिहून ठेवलेली आत्मचरित्र काबरी
नामा मुख्यधारा पुस्तक आहे.

काबरीचा मुलगा हुमायूँन एकदा फार
जागरी पडला. सोडमोड्या नेत्रांनी व
हृदयाने तो ओपघोषावर बसूनही मृण
पडला नाही. शेवटी काबरीने त्याचा
मुलगा ज्या पंगडावर ओपघोष होत
थाला रंगत प्रदर्शना घेऊन गुढी
ठेवून देवाला प्रार्थना केली. "अन्ना !
माझ्या मुलाला वांछित शिष्टते तर
मुलाचा आजार बला देऊन मला
उचल ! त्या घटके पासून हुमायूँनला
जागराव घेऊ लागला."

हुमायूँनचा आजार घट होत गेला
तसोचही काबरीची तब्येत खाला जास्त
बिचकू लागली. १५३० मध्ये तो
वैगंवरवासी झाडा काबरीच्या जाईचे
पुर्वज मंगल देवाचे मित्राची धत्तल्या
कारणाने त्याने स्थापन केलेल्या राज-
वहाला मंगल वंश हे नाव मिळाले.
भारतात काबरीने स्थापन केलेला देश
१५५३ पर्यंत चालू होता.

युवराजांचे सोन

सुखपुत्रीचा राजा बळकेंतू बाला दोन
मुलगे होते. त्यातला थोरला फार
हुशार व गविष्ट होता. परंतु तो मोठा
होऊ लागला तसतसा तो मंद दिवू लागला
आणि कधी बोलू लागला. मुलाने होत
जाललेला तो बदल पाहून राजाला काळजी
वाटू लागली.

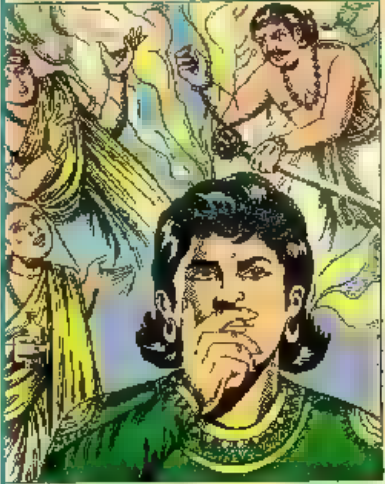
म्हणून एकदा राजाने प्रधानाला व
राजगुरुला बोलावून मुलामध्ये होत
जाललेला तो बदल कसा घालायचा
या विषयी त्यांचा सल्ला विचारू लागला.
"मुलाला कोणी पहिल्या सारखे बोलका
करील त्याला चांगले इनाम द्यावे का?"
असे राजाने गुरुला विचारले.

राजगुरु म्हणाले—"महाराज, युवराजांचे
हे जोन फार काळ टिकेलसे जगा बाटत
नाही. त्यासाठी महाराजांची इत्तकी
कमजळी करण्याचे काहीच कारण नाही.

कारण ते मुके नाहीत, न ना बरोबर
मनात काही विचार बसू लागतात. पण
ते बोलून दाखविण्याचे चाडस होते.
तसल्यात असा मीमण्या माणसात जाला
तरी याबरोबरच कारण नाही. पूर्वी
बडबली एक मोष्ट मला बाढवते. आपल्या
शत्रूंचे राज्य नीलगिरी मधील युवराज
सुयचंद याला बोलका करण्यासाठी आपल्या
सारखेच त्या देशाच्या महाराजांनी केलेले
प्रयत्न कदाचित आपल्याला भारीत नस-
तील !" असे म्हणत राजगुरु ती कथा
सांगू लागले—

नीलगिरीच्या राजाला पुष्कळ काळ
छोटल्यावर एक मुलगा झाला. त्याने
आपल्या मुलाचे नाव रविचंद्र असे ठेवले
व मुलाचे तर्पेलाड पुरविले.

मुलगा बाढत गेला तसतसा तो जास्त
सुंदर दिवू लागला व त्याची हुशारी दिवू

तरी युवराजाचे ते मुक्तासारखे बाणगे पाहून राजाचा फार काळजी वाटू लागली. युवराजाचा जो कोणी बोलतयला काबोल त्याला मोठे इनाम दिले जाईल असे. राजाने जाहीर केले.

राजाची दबंदी ऐकून त्या देशातून व नव्हतेपर परदेशातले हुशार व निपुण लोक मुद्धा युवराजाचा बोलामला प्रवृत्त करण्यासाठी येऊ लागले. काही हुशार वैद्यांनी निरनिराळी औषधी अवस्थेतील रस काढून युवराजाचा पाजून पाहिला. बाणरी काही जणांनी मोठमोठ्या पंडितांचा वादविवाद युवराजां समीर करविला. तो ऐकून कदाचित युवराज काही झोलेल असे त्यांना वाटले होते. आणखी काही जणांनी मन्त्राचा प्रयोग करून ही पाहिला. परंतु सर्वांचे प्रयत्न निरुपयोगी झाले.

एक दिवशी गुपारी भेवण वनेर झाल्यावर राजानराणी अंतपुरात विवाही भेट असतं युवराज उद्यानात गेला आणि एका झाडाच्या सावलीत जाऊन बसला त्याच्या बरोबर नेलेला नोकर काही अंतरावर उभा होता काही वेळाने एक पोपट झाडाच्या एका व्हाळीवर बसून किलकिलाट करू लागला. पोपटाच्या ओरडण्याचा युवराजांना त्रास होईल असे

वाटून नोकराने एक नारीक खडा घेऊन पोपटाचा मारला. तो खडा त्याला मर्मी लागला व पोपट ओरडत जमितीवर पडला.

सगळे युवराज धांवत पोपटाकडून गेला. लगेच त्याला उचलून घेऊन हुशारपण त्याच्या अंगावर हात फिरवीत म्हणाला— “कारे, बाबा! असा ओरडलास? तू ओरडलास म्हणूनच तुला लागला नाही का? ते पाहून नोकर मोठ्या उत्साहाने ओरडत “युवराज बोलले! युवराज बोलले!” असे म्हणत अंध पुराकड धांवत गेला.

नोकराच्या तोंडी सर्व काही ऐकल्यावर राजा व राणी धावत बागेत आली त्यांच्या पाठीपाठ दासदासी ही असल्या. परंतु सर्वजण पोहोचें पर्यंत पोपट उडून मला

होता युवराज पुन्हा नेहमी सारखा मीन पण बसून राहिला.

राजाचा नोकराचा फार राग आला व त्याने बाबा केळी की ह्या खोटे बोलला म्हणून मला कांशीची शिक्षा देण्यात यावी नोकर महाराजांचे पाय धरून हांगू लागला—“महाराज? मी खोटे बोललो नाही! खरोखरच युवराज बोलले होते! तरी राजाचे सिपाई त्याला कांद करून घेऊन आलेले.

तो वावळ येऊन युवराजांचे पाय धरून म्हणाला—“युवराज, बाबा काही एक बळ नसेना, सरे बोललो म्हणून मला कांशीची शिक्षा दिली जाते आहे! आणि तुम्ही सर्व पहात असून गप्प का? पोपटाला सोडते

लागली. त्याच्या संवदी व बाणणूक पाहून सर्व त्याची वाखाणणी करोत. परंतु नाराने नव लागले तरी त्याच्या तोंडावाट एक शब्द ही कोणाच्या कानी पडला नाही कधी ही त्याच्याकडे पाहिले तर तो कोणत्या तरी विचापत भग्न असल्याचे दिसे. बघून बघून तो स्मित करत बसलेला किंवा हसत बसलेला दिसे. त्याला मुका म्हणजे तर तसेही वाटत नव्हते. कारण एक बोनबां तो एकटा असला म्हणजे काही तरी बांधे मृगमृगळ असल्या नोकरांना त्याचा आवाज ऐकू आला होता व राजाकाही ती शोष नोकराकरवी कळली होती.

सागतांच तुमचे जे हृदय विरजवून गेलं ते मला कांशीची शिखा दिली जात असतां मीन कसे? मोलून घेता नाचना!"

युवराजाने त्याला हात घेऊन उभे केले व म्हणाला—'तू बोललास म्हणून नाही का तुला ही शिखा मिळत आहे! तू मीन धारण केले असलेस म्हणजे तुला कसला ही बास लागला नसता!"

युवराजाला ज्योतसांना ऐकून राजाने जाणवल्या बळावाहला रत्नद्वार काढून त्या नोकरीला दिला परंतु त्या दिवशी रात्रीच युवराजाने सर्वसंग परिराजाने कळून संपादक ग्रहण केला

गुरुच्या तांडी रविचंद्राची गोष्ट ऐकून बघकेनू राजाने मुलाला याग मार्गावर आणण्याची जबाबदारी राजगुरुवर टाकली

राजगुरु युवराजाला आपल्या बरोबर आणल्या आश्रमात घेऊन गेला एका आठवड्यानंतर पुन्हा राजाच्या वर्तमानासाठी आला युवराज येताच बघिलांना तमस्कार करून म्हणाला "बाबा! तुम्ही आम्हांच

गुरुकुरु कधी पाहिले आहे का? तेच मला कितीक मित्र भेटले!"

मुलाला बोलतांना ऐकून जाणवाने राजगुरुला एका बाजूला बोलवून घेऊन जाऊन विचार केला—"गुरुवर्य, एक आठवडाच झाला असेल युवराजात हा बदल कसाकाय घडवून आणलात?"

"महाराज आपण एकुलता एक मुलगा म्हणून त्याला खूप साहसात बाबबिलत, हे सर्व ठीक झाले. परंतु त्या व यातल्या मुलांना बरोबरीची मूल संज्ञायला बोलायला हवी असतात तो युवराजाला मिळाली नाहीत आईवडील माठ म्हणून त्यांच्याशी बोलणे कठीण, मोकलपणाकरी जवळ काय बोलायचे? बरोबरच्या संबंधपायी जेवढा मोकलपणा मिळतो तेवढा मोठेपण जवळ मिळत नाही बरोबरचे सहपाठी मिळाल्या बरोबर युवराज मोकल पणी मोल् आगला. एकटपणा गेला त्या वाटापाठ मीन ही नाहीसे झाले!"

आणारेभूत वनाचणारेभूत

पंढरीच्या डोंळपात कुक पडले आणि त्याचे दोळे कायमचे गेले. शिवू जन्मल्या पासून बहिरा होता, म्हणता, बोवाची लख झाली होते आणि बोचे भोक मागूनच आणायला बाधकांच्या उदरनिर्वाहापुरते मिळवोत

त्यांच्या गांवापासून दहा कोसावर लडोबाचे एक देऊत होते दरवर्षी लडोबाचा उत्सव चार दिवस चाले लोकांची खूप गर्दी होई त्या जवळ त्यांच्या पावापासून लडोबाच्या हांगरापर्यंत जायला जी वाट होती त्या वाटेवर एक लहानसे जंगल होते. तरी पंढरी आणि शिवू दरवर्षी ते जंगल तुडवून जात आणि हांगरावर बघायला ज्या पायच्या होत्या त्यांच्यापैकी एखाद्या सोयीच्या पायरीवर बोचे उपकरचे ठाकून बसून रडत सध्याकाळपर्यंत ओंजळभर पेठे प्रत्येकाजवळ बसा होत.

त्या वर्षीतुडा बोचे लडोबाच्या जंगला व्हावर होण्यासाठी गेले आणि प्रत्येकाला सुमारे शंभर रुपये मिळाले, बोचे ते पेठे कसरीला लोखून आपल्या गावी निघाले परंतु लोखून काढीस पहायची वेळ झाली होती म्हणून जंगलाच्या बाटेने जाणे जवळ आजार असे बोवांना वाटू लागले

जरे पडरी, आपलं कुकल बघ, थोडे बाधी निघालीं असती तर जरे झाले असने वाटेत कोठे जिवाणू निघालं नाही म्हणजे पुरे पध्दराजीपर्यंत तरी जंगला पार नेजो नाही तर कोणता भ्रतय ओढवेत!" शिवू म्हणाला. त्याला किरं शाहीमध्ये काळोखच चहुंकडे बघत होता पंढरीने होकाराची नुसती मान हलविची शिवूचा हात घट्ट बरला. बोचे क्षणाक्षप पावले जवळ लागले एका जागी कसकातरी चारदा-ओरडा ऐकू आला. पंढरीने शिवूचा

वाटले, म्हणजे आपण हतमया मूर्ख स्त्रीबरो-
बर का ससार करीत आलो! परंतु बायको
भाव नवऱ्याला सांगले दिवू लागल्याचा
आनंद वादळ न शकल्याने शेजार पाजाराच्या
मेजिणीना ते सग्यायला गेली

तिकडे शिवू आपल्या बरी पोचला
त्याने एकदा नाही दोनदा दार ओठावले
तेव्हा "आलों, आलों!" असा कर्कश
पुरुष आवाजात कोणी तरी म्हटले

कोभीतरी पुरुष बोल्ण्यासारख ऐकू
आले कोण आहे, आपल्या बरी?"
शिवून बायकोला विचारले

नवऱ्याचा बहिरेपणा आऊन त्याला
सांगले ऐकू येऊ लागल्याचं कळताच तिला

परमानंद झाला व ती म्हणाली "बेबाच्या
दयने तुम्हाला ऐकू येऊ लागलं तर! माझी
आवाज मेली असाच!"

तो आवाज असहा आल्याने शिवू
म्हणाला- अस्सं होय! तर मग तो
असाच काही दिवस ऐकत राहिलो तर
पुन्हा बहिरेपणा मला नक्कीच येईल!
यापुढे तू माझ्यासमोर कधी तोंड उघडलस
तर पहा, खबरदार!"

बायकोने डोळे पाण्याने डवडवले ती
तोंडाकडे पडत लावून निवून गेली

एका दिवशी रात्री शिवू जगलाकडे
निघाला तेव्हा त्याची पडरीशी पाठ पडली
त्यांनी परस्परांना अं मानसिक दुख झाले
ते सांगितले आणि या संकटांतून मुक्त
करण्याचा काही उपाय करायला भुतांकडे
जात असल्यास त्यांनी परस्परांना सांगितले

ते दोघेले तेव्हा या खपेस स्त्रीभूत गाणे
म्हणत होते आणि पुरुष भूत नाचत होते
त्या दोघांना आलंलं पाहून त्या दोघां
भुतांनी आपापले नृत्य गात बघ केले आणि
बिचारले "पुन्हा परत आलात?"

पडरी म्हणाला-"माझी बायको म्हणजे
शुद्ध वाटका आहे! तिला रूप व रंग?
मला डोळे देऊन तुम्ही मला हे कशाला
दालविणत? आता थावून मला मुक्ती
तुमच्या हातूनच मिळेल!"

शिवू म्हणाला-"मला ऐकू येऊ लागले
हा शापच ठरला! अहो, माझ्या बायकोचा
आवाज इतका कर्कश आहे की पुन्हा बहिरे-
पण येईल की काय वाटू लागलं आहे यातून
काय मार्ग काढायचा, तो तुम्हालाच माहीत"

दोन्ही भूते चकित होऊन परस्परांकडे
पाहू लागली तंतर विचारू लागली-
"आजपर्यंत त्यांनी तुम्हाला प्रेमानेच वाग-
विलं होतं ना?"

"होय, आतामुळे त्यांच्या अंभात
कमतरता आली नाही परंतु त्यांचे रूप
आणि आवाज एकून इतका राप येतो आहे
की...!" पडरी व शिवू म्हणाले

"इतकं दिवस तुम्हां दोघांत असलेल्या
ध्वन्याकडे दुलंभी करून त्यांनी तुमच्यावर
एवढे प्रेम केले नेव्हा त्यांची मन किती
बोर असली साहित्य, विचार तरी कलात
का तुम्ही दोघांनी?" पुरुष भूताने खडसा-
वून विचारले

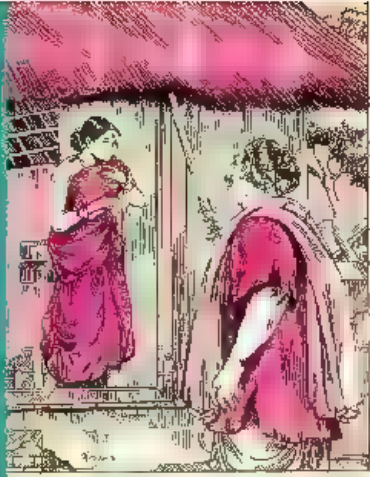
ते भूत म्हणाले त्याचा अर्थ बोध झाल्या-
मुळे दोघे निरुत्तर परस्परांना पाहू लागले

पुरुष भूत पुढे म्हणाला-"अन्मत
असलेली ध्वनं दूर होऊ शकत नाहीत.
ती ज्यांना आहेत त्यांना तुच्छ लेखणे हा
अक्षम्य अपराध आहे सर्व आयुष्यभर
प्रमान दोघांनी ससार करावयाचा असतो
हो मा. तुम्ही दोघांनी आपल्या बायकोंचे
रूप रंग व आवाजाकडे लक्ष न देतां
त्यांचे गुण पहा व त्यांनी इतके दिवस
तुमच्यासारखं ज्वंग असलेल्याबरोबर
आनंदाने ससार केल्याबद्दल त्यांचे उपकार
माना!

शिवूला त्याची कानउघाडणी झाल्याचा
व पडरीला त्याचे डोळे उघडल्याचा अनुभव
झाला. दोघे भूतांकडे त्यांनी केल्ल्या
उपकाराबद्दल कृतज्ञतेने पाहू लागले.

दोघांनी भुतांना वांकून नमस्कार केला
व म्हणाले-"आमची चांगली कानउघाडणी
केल्याबद्दल आणि डोळे उघडल्याबद्दल
आम्ही आभारी आहो, आजच तुमचे
उपकार बिसरणं शक्य नाही?" असे म्हणत
दोघे आपापल्या बरी गेले.

वाटस, म्हणजे आपण इतक्या फुर्यात स्त्रीसरो-
वर का संसार करीत आलो! परंतु वायको
मात्र नवऱ्याच्या बांगले दिवू लागल्याचा
आनंद आदल न शकल्याने शेजार पाजारच्या
मेजिणीना ते सगायला गेली

तिकडे शिवू आपल्या बरी पोचला
त्याने एकदां नाही दोनदां शर डोडावले
तेव्हा "आलो, आलो!" असा कर्कश
पुरुष नामावात कोणी तरी म्हटले

"कोशीरी पुरुष बोलल्यासारखे ऐकू
आल कोण आज आहे, आपल्या बरी?"
शिवूने वायकोला विचारले

नवऱ्याचा बहिरेपणा आजून त्याला
बांगले ऐकू येऊ लागल्याचं कळतंय निला

परमानंद झाला व तो म्हणाली "बैवाच्या
दयने तुम्हाला ऐकू येऊ लागले तर! यात्रा
आवाज सैरा असो!"

तो आवाज असहा संस्थाने शिवू
म्हणाला- अस्सं होय! तर मग तो
मसाच काही विनम एकड राहिल तर
पुन्हा बहिरेपणा मला मक्कीच येईल!
यापुढे तू माझ्यासमोर कधी तोंड उघडलस
तर पहा, खबरदार!"

वायकोचे डोळे पाण्याने डवडवले ती
तोंडाच्या पदर लावून निघून गेली

त्या दिवशी रात्री शिवू जगलाकडे
निघाला तेव्हा त्याची पडरीची गाठ पडली,
त्यांनी परस्परांना अं कानसिक्त दु ख झाले
ते खंगितले आणि या संकटांतून मुक्त
करण्याचा काही उपाय करायला भुलांकडे
जात असल्यास त्यांनी परस्परांना सांगितले

ते पोचले तेव्हा या खपेत स्त्रीभूत गाणे
म्हणत होते आणि पुरुष भूत नाचत होते.
त्या दोघांना आलंले पाहून त्या दोघां
भुतांनी आपापले नृत्य मान बघ कले आणि
विचारले "पुन्हा पुनत आलांत?"

पडरी म्हणाला-"भात्री वायको म्हणजे
शुद्ध पाटका आहे! तिका रूप न रंग?
मला डोळ देऊन तुम्ही मला हे कवाला
दाखविलस? आतां बापून मला सुक्ती
तुमच्या हापूनच मिळेल!"

शिवू म्हणाला-"मला ऐकू येऊ लागिल
हा शापच ठरला! अहो माझ्या वायकोचा
आवाज इतका कर्कश आहे की पुन्हा बहिरे-
पण येईल की काय वाटू लागले आहे यानून
काय मार्ग काढायचा, तो तुम्हालाच माहीत"

दोन्ही भूते चकित होऊन परस्परांकडे
पाहू लागली नंतर विचारू लागली-
"आजपर्यंत त्यांनी तुम्हाला प्रमानेच वाग-
विले होत ना?"

"होय, आतामुळे त्यांच्या प्रेमात
कमतरता आलेली नाही परंतु त्यांचे रूप
आणि आवाज ऐकून इतका राग येतो आहे
की..." पडरी व शिवू म्हणाले

इतके दिवस तुम्हां दोघांत असलेल्या
जड्याकडे दुर्लक्ष करून त्यांनी तुमच्यावर
एवढे प्रेम केले तेव्हा त्यांची मने किती
थोर असली पाहिजेत, विचार तरो केलात
का तुम्ही दोघांनी?" पुरुष भूताने खडसा
वून विचारले

ते भूत म्हणाले त्याचा अर्थ बोध झाल्या-
मुळे दोघे निस्तर परस्परांना पाहू लागले

पुरुष भूत पुढे म्हणाला-"अन्यत,
असलेली व्यंग दूर होऊ शकते नाहीत,
ती ज्यांना आहेत त्यांना तुच्छ लेखणे हा
अक्षम्य अपराध आहे. सर्व आयुष्यभर
प्रमान दोघांनी सत्कार करावयाचा असतो
हो ना. तुम्ही दोघांनी आपल्या वायकोचे
रूप रंग व आवाजाकडे लक्ष न देतां
त्यांचे गुण पहा व त्यांनी इतके दिवस
तुमच्यासारखे जंग असलेल्यांबरोबर
आनंदान सत्कार केल्याबद्दल त्यांचे उपकार
माना!

शिवूला त्याची कानउघाडणी झाल्याचा
व पडरीला त्याचे डोळे उघडल्याचा अनुभव
झाला. दोघे भूतांकडे त्यांनी केल्या
उपकाराबद्दल कृतज्ञतेन पाहू लागले.

दोघांनी भूतांना वांकून तमस्कार केला
व म्हणाले-"आमची चांगली कानउघाडणी
केल्याबद्दल आणि डोळे उघडल्याबद्दल
आम्ही अगमारी आहो! आजन्म तुमचे
उपकार भिसरण शक्य नाही?" असे म्हणत
दोघे आगावल्या बरी गेले.

सत्यवायुचा मह

नवनीतपूर गांवाच्या गावाचा सत्यवायु माकाचा राजा होता. गावाला अनुरूप वसाव तो सत्यव्रतीही होता. तो स्वभावतः भ्रमपरायण असल्याकारणाने तो एक आकर्षण राजाही होता. त्याच्या घरी लक्ष्मी, कीर्ती, धन, सत्य, पवित्रता इत्यादी कायम राहतात असे लोक म्हणत.

देशाच्या सरभराटीचे मूळ कारण म्हणजे व्यापार. व्यापार वाढेल तर देश सर्वथा सुखी व संपन्न राहील असा विचार करून त्याने एक प्रघात पाडला. तो दररोज सकाळी उठून आपल्या वाड्याच्या अंगणात बसून असे आणि कोणीही काहीही विकायला आणले की विकण्यासाठी त्या किमतीला राजा ही वस्तु खरेदी करी. व्यापार संध्यात ज्यांना तोटा होई ते त्याच्या कडे पडून राहिले. भात राजाकडे आणून विकत त्यामुळे त्यांचा तोटा बराच सरून येई.

नवनीतपूर गावाचा एक अत्यंत श्रीमंत ब्राह्मण रहात असे. त्याने अनेक प्रकारे प्रयत्न करून पाहिले परंतु दारिद्र्य त्याचा पिच्छा सोडीना. मागे हे दारिद्र्य कोणी विकत न घेतलेल्या मालासारखे माक्याकडे पडून जाई. मी व्यापार्यांसारखे हे दारिद्र्य राजाला विकले तर त्याच काय मेर होईल! असा एक विचार त्याच्या मनात आला.

एके दिवशी त्याने आपल्या दारिद्र्या-मूर्तरूप असलेले फाटके कपडे, फाटकी धोंगडी, फटक्या वहाणा सर्व एकत्र करून त्याचे गांठाडे आंघले आणि पूर्वे दिशा फांकू लागल्याच्या जागीच ते बोचके डोक्यावर घेऊन घरा बाहेर पडला. राजाघाट्या समोर येऊन तो ओरडू लागला—“वेगार कोणी दारिद्र्य ही दारिद्र्य!”

तो आवाज ऐकून राजाने शिपायला पाठविले म्हणाला—“पहा तर कोण काय

विकतो आहे? त्याला बोलावून घेऊन ये!” ब्राह्मण झाला व आपल्या डोक्यावरचे गांठाडे उतरवून ते सोडले व म्हणाला—“महाराज, माक्याकडे जाहे ते सर्व विकायला येऊन आले आहे!”

राजा म्हणाला—“बाहेर तरी काय एवढं पाहू दे तरी!”

“नाश दारिद्र्य, महाराज! हे मला स्वतःचे दारिद्र्य आहे!” ब्राह्मण म्हणाला.

राजा विचार करायला जणभरच वाचला असेल, ब्राह्मण ऐकायला व्यापार्यांसारखाच बोलत होता. त्याला नको असलेल्या वस्तूच तर त्याने विकायला काढल्या होत्या. जसा विचार करून सत्यवायुला राजाने विचारले—“काय हो, तुम्ही माचणं दारिद्र्य कितीला विकणार?”

“पांचवें स्वर्ग मुद्राना!” ब्राह्मण निःसंकोच उत्तरला.

राजाने एकही शब्द जळट न बोलता ब्राह्मणाला पांचवें स्वर्गमुद्रा दिल्या आणि ब्राह्मणाचे फटक्या कपड्यांचे गांठाडे फोडून तंतून ठेवायला शिपायला सांगितले.

त्या दिवशी रात्री राजा आपल्यावर त्याला एक स्वप्न पडले. स्वप्नात त्याला एकदेवी रत्नाभूषणांनी मळमळी बाहेर जाताना दिसली. ती राजाचा निरोप ध्यायलाच आली होती.

राजाने तिला विचारले—“कोण हो आई तुम्ही? तुम्हाला काही काळीस केव्ही आणि आता कां जाते आहेस?”

“मी आहे लक्ष्मी! इतके दिवस किती धानंदाचे मी तुम्हाला घरी राहाले. परंतु आज तुम्हाला दारिद्र्य विकत घेऊन घरात आणले आहेस! म्हणून आता मी नाही तुम्हाला सुखाच घरात!” ती म्हणाली.

‘तुम्ही मर्जी! मी बोलाले म्हणून तुम्हाला आलीस. स्वतःचे विचार करून स्वतःची काळी होतील. स्वतःचे कारण असेल म्हणून आता जाते आहेस. मी नको करे म्हणून?’ सत्यवायुला म्हणाला.

लक्ष्मी सेवानंतर तिच्या पाठीपाठ त्याला आपली एक स्त्री दिसली. ती सुद्धा बाहेर निघालेली पाहून सत्यशील राजाने लक्ष्मीला विचारले होते तसेच तिलाही विचारले

“मी धर्मदेवता आहे! लक्ष्मीच निघून गेली तर मी राहून काय करू? तुम्हा काय कामाची? लक्ष्मी होती म्हणून तू इतके दिवस मला ठेवून बेंड मारलास!” धर्मदेवता म्हणाली

त्याच प्रमाणे न्यायदेवता सुद्धा जाताना म्हणाली—“जेथे धर्म नाही तेथे न्याय तरी कसा राहू शकेल?”

त्यानंतर कीर्त्तदेवता सुद्धा राजाचा निरोप घेऊन निघून गेली त्याच्यावर प्रेम करणाऱ्या देवता ऐकून कळून निघून जात असलेल्या पाहून राजा सत्यशील विचारांत पडला ससता आपली एकदेवतापुढे आली

“कोण ग माते तू? तू का निघालीस?”

सत्यशील राजाने तिला विचारले

“मी सत्यदेवता बाकी सगळ्या निघून

होता तेव्हा पुढे राहिल की नाही हा विचार करून मी सुद्धा जाऊ, म्हणते आहे!” ती देवी म्हणाली.

माते, तू असलीस तर पुरे, असा विचार करून तर मी त्या सर्वांना घालवून बसण्याला तिद्ध झाले एखा सर्व निघून गेल्या ते ठोकव झाले परंतु तू निघून जाणे योग्य नाही मी म्हणतो ते सारे नसेल तर न्याय देवतेला विचारून बेंड पाहिजे तर!”

“तुझ्यामुळे माझा काही अपमान किंवा नुकसान झाले नाही म्हणून मी तुला सोडून जाणार नाही” असे म्हणत सत्य देवता जात परत निघून गेली

त्या पाठीपाठ सर्व देवता क्षपाक्षप परत येत असलेल्या राजाच्या विसल्या “तुम्ही सर्व मांड्यावर माखूष होऊन निघून गेला होताना? पुन्हा का परतलास?”

“जंथे सत्य आहे तेथे आम्ही राहता.

आमच्या पाठीपाठ सत्यसुद्धा येईल से वाटल होते आता नाही जेथे सत्य राहिल तेथे परतलो” देवता म्हणाल्या

तिरुप्पापुराण

क्षीरसागराचे मथन झाले तेव्हा राजस

देवाची वट्टा करीत आपला भुजबट

वर्षावीत वामुकीची बोरी करून त्याच्या

तोडाकडून धरून आणू लागले देवांनी

सुद्धा, आम्ही काही तुमच्याहून कमी आहो

का असे सुचवित रापटोची बाजू धरून

सहन व आख्यामुळे वासुकी आपल्या धनक

तांडांतून फेसाळ विष ओकू लागला

हला हल विषाच्या ज्वाळा पसरू

लागल्या कितीक राजस तो आप सडून न

साल्याने तळफटून भरून झाले. हलाहल

वणव्यासारखे पसरू लागले व विलोक

भरून होणार की काय अशी शंका वाटू

लागली, त्याच वेळी रवीसारखा वापरलेला

मंदर पर्वत समुद्रात बुडू लागला देव व

दानव “हरहर महादेव!” म्हणून शंकराची

प्रार्थना करू लागले

जिणूने मोठ्या कांसबाच रुज घेऊन

कृशितार घाटण केला आणि मंदर

पर्वताच्या बुडाखाली जाऊन बसला.

आपल्या घायांनी त्याने मंदरपर्वताला

समजेल उभा करून वर काढला नंतर

तो मधून मधून देवांच्या बाजूने हात लावून

आदी जगा कासव छेपाने विष्णू प्रगट झाला

व समुद्र मथन उत्तम वट्टेन होऊ लागले.

आणि क्षीरसागर मथनातून लक्ष्मी, कौस्तुभ,

पारिजातक चंद्र, कल्पवृक्ष, कामधेनु,

एंराधत होती उच्चकृता अवससुरा नावाचे

मव आणि अशोच रत्न उद्भवली

शंकराचार्य संत हूळ विधाने तया क्षात्रा हाता तो त्याच चंद्राला आपल्या शिषीत ठेवून त्याच्या द्विम किरणांनी छांत केला. लक्ष्मीन श्रीवत्स कौमुदीमणी ओवून त्याची वैजयंती माला विष्णूला घासून त्याला बरले. अशातचून विष्णू लक्ष्मीकांत झाला.

सुरा मध पिकून देव 'सुरा' झाले. अश्विनी शोवटी अमृत निघाले. विष्णू आयुर्वेदाचा जूळ पुरव म्हणून चन्वन्तरी अवतार धारण करून अमृत कलश होऊन प्रकट झाला. अनेक औषधी चन्वन्तरी मुढा घेऊन तो पचासनावर बसून समुद्रातून अवतरला.

अमृत प्राप्तीसाठी सौरसागर मंथन केले तर सर्वप्रथम हुलाहुल विष उद्भवले. नंतर अनेक रत्ने निघाली ती निरतिराळया देवांनी घेतली. शोवटी अमृतप्राप्ती आली अनेक कष्ट सहन करून शोवटी अश्विनीशिडी श्रापत झाली की आपण त्याला समुद्रमंथन केले असे म्हणू लागले.

चन्वन्तरीच्या हातातील अमृत कलश हिसकावून तेऊन राक्षस "ते सर्व मागचेच!" असे म्हणू लागले. देव त्यांच्याशी वाडू लागले. देवादानादांच्या आडगाला लक्ष्मण येऊ लागले त्यावेळी 'अथर्व' नाचत जगन्मोहिनी तेथे आली तिला पाहून राक्षस तिच्यावर भाऊळ.

मोहिनी त्यांना म्हणाली—"तुम्ही ते अमृत इकडे माग्या हातात घ्या, कसे? मी ते वाटते!"

जगन्मोहिनी आपल्याशी बोलली, ऐवढयावरून फुलून जाऊन राक्षसांनी तिला अमृत कलश दिला.

राक्षस एका बाजूला रांगेने बसले. दोघांच्या मध्ये जगन्मोहिनी नृत्य करीत पायस टाकीत अमृत घाटीत असल्याचे लोण करू लागली.

हाते आहे तरी काय, हे निपचेष्ट होऊन देव पहात राहिले. राक्षस मोहिनीचे रूप लावण्य व नृत्य तन्मय होऊन वाडू लागले.

देवांना मुढा ही जगन्मोहिनी ही कोण हे शक्य कळले नाही तरी ती राक्षसांचा न पाजता देवांना घेऊन वाडू लागली तेव्हा विष्वमोहिनी रूपात हा विष्णू तर नाही अदतरला अशी शंका त्याच्या मनात आली तरी ती न शरीरितां ते सुपचुप अमृत-प्राशन करू लागले.

जगन्मोहिनीचे नृत्य म्हणजे विष्णूचीच कीला आहे हे देवांना चांगले कळले होते आणि ते अमृत प्राशन करून अमरत्व प्राप्त करीत होते, परंतु राक्षस मान जगन्मोहिनीच्या रूपावर स्वताला बिसरून अमृताचा आस्वादही घेऊ शकले नाहीत.

तरी राहू लवाच्या एका हुकार राक्षसाला मोहिनीची लबाडी कळली. ती लढातील सुप्रसिद्ध राक्षसीण विहिका हिचा मुलगा होता. ती फार मायावी होता.

शी लबाडी बालू हाती ती सांगूनही ती अजजण्या इतक्या स्थितीत ही इतर राक्षस नाहीत हे ओळखून राहू रेषांचे रूप घेऊन देवांच्या संतात जाऊन बसला आणि त्यान अमृत प्राशन केले. धूर्ध्व चंद्रांनी त्याला ओळखले व मदर पर्वताच्या वरच्या टोकाला बसलल्या बहुकपी विष्णूला ते सांगितले. विष्णूने राहूवर आपले सुबसन बक सोडले.

राहू सुदर्शनकला घासून स्वतः के रक्षण करण्याच्या हेतुने ब्रह्मदंडात पळाला. सुदर्शन चक्राने त्याचा पाठलाग करून त्याचा शिरच्छेद केला. म्हणून त्याचे होके व भूत यांचे दोन नर्दान ग्रह होऊन राहू व केतू नावे ग्रह भरुळ्यात फिरू लागले. अमृताचा प्रभाव दोन्हीवर असल्याकारणाने ते दोन्ही ही जिवंत राहिले व म्हणून नऊ ग्रह झाले.

सूर्य चंद्रांनी चंद्राडो केली म्हणून राहू व केतूचा त्यांच्यावर राग होता व ते दधून-मधून जमावाच्याला सूर्याला आणि पीणिमेला चंद्राला गिळू लागले. अशा तऱ्हेने सूर्य-ग्रहण व चंद्रग्रहण होऊ लागली.

सर्व अमृत देवाना देऊन जगन्मोहिनी अंतर्धान पावली सर्व राक्षसाना त्याच्या मूर्खपणाची तेव्हा कोठे जाणीव झाली तेव्हा पासून ते विष्णूचे व देवांचे हाडवेरी झाले.

अमृत मथनाच्या सदभर्त विष्णून कूर्मावतार, व्रन्वन्तरीचा अवतार आणि जगन्मोहिनीचा अवतार, असे तीन अवतार धारण केले.

मन्वन्तरी अमृता बरोबर अनंत औषधी वनस्पती आणि औषधी वेद म्हणून अमृतेचे वंऊन आला म्हणून तो वैद्य शास्त्राचे अधिदैवत व देवांचा कुळदेवत म्हणून पुजला जाऊ लागला.

जगन्मोहिनी ही विश्वमोहिनी नाम एक आदर्श सुंदरी म्हणून प्रसिद्ध झाली.

तारव जगन्मोहिनी अवताराची कीर्ती जगन्मोहिनी रागात वीणेवर गात कैलास लोकी गेला पार्वतीने ती कीर्ती ऐकली. "मूर्ख राक्षसांना फक्तच पाकणारी, एवढ्या वरून ती खराखरीच जगन्मोहिनी म्हणविण्या लायक झाली का?" अशी शंका पार्वतीने व्यक्त केली.

"होय माते, कोणी कितो ही तुझा असला तरी त्याचे चित्त ही आकर्षित करण्याची शक्ती असलेली ती खराखरीच विश्वमोहिनी होती!" असे सांगून तारव निघून गेला.

पार्वतीने त्या गोष्टीचा उत्तरेला शंका समोर केला शंकराने फक्त स्मित केले व काही बोलला नाही. नंतर पार्वतीसह नदीवर बसून वेंकुठ लोकी गेला व विष्णूला म्हणाला-"तू आपल्या जगन्मोहिनी अवताराने पुन्हा एकदा वर्षाने घडविशील म्हणून आलो आहे!"

"काही क्षारभास्त्व रूप घ्यावेच लागते, नाही का? प्रेरित तुझ्या सारख्या सदांर ते रूप घेण्यात काय अर्थ? ते नको! असे म्हणून निमिषाधनि अंतर्धान पावला.

इतक्यात षोडशाब्द अंतरावर फुलांचा वेंडू करून त्याच्याशी खेळत अवलंकी

जगन्मोहिनी प्रगट झाली शंकर देहभने विसरून तिच्या पाठीपाठ निघाला जगन्मोहिनी तेवून निसटली व आकाशात उडू लागली शंकरही दोन्ही हात पंखासारखे हलवीत तिच्या पाठीपाठ उडत निघाला तेव्हा पार्वती धक्क होऊन पहात जगन्मोहिनी जागी उभी राहिली.

तीक्ष्ण मोहिनी लीला कृष्णदेवाची वेव मोठ्या उदसाहाने पाहू लागले. नंदीबुद्धा धक्क झाला तारव आपल्या वीणेवर शिवरंजनी राग वाजवू लागला.

पुढे मोहिनी व पाठीमागून शिव सर्व विश्वभर पळत फिरू लागल्यासारखे दिसले पार्वती कैलासाला निघून गेली.

जगन्मोहिनीच्या तेजो मंडलांत शिरून जणूकाही ओढून नव्यासारखा शंकर विश्वभर फिरला व खेवटी कैलासाला पोचला, तेव्हा 'माझ्या आगला स्पर्श ही कळ नका' असे नकारात्मक हात हलविणाऱ्या मोहिनी अवलं येऊन तिच्या कवरेला विळख झालून शंकरास गुदगं टेकले.

"पाहिलंस का माते, तुझ्या यजमानांची लीला!" असे शंकर आणखी काय करतो हे भयभीत त्वरेन पहात जगन्मोहिनी पार्वती अवलं येऊन उभी राहिली.

त्या पाठीपाठ विश्वमोहिनी रूप जाऊन त्या मागी विष्णूचा साक्षात्कार झाला.

"दादा! तू विश्वमोहन जगन्मोहिनी रूपात केशवस्वामी आहेस! हे सर्व तुम्हा दोघां शिवकेशवांचे लीला नाटकच नाही का?" वर शब्दात पार्वतीने विष्णूला विचारले.

"होय माते, तेवढेच हो!" असे म्हणत तारव महतीवीणा वाजवीत तेथे आला आणि जगन्मोहिनी व शिवरंजनी रागांत हनिहर स्मोक्त गात गात तेथून परत फिरला शंकर विष्णूला म्हणाला-"अमृताला सुद्धा विसरून तुझ्या जगन्मोहिनी रूपावर आढळलेल्या राक्षसांचे मत्ता कौतुक करावेसे झाले यश पिपासा हेच अमृताचे वैभव आणि संपत्ती!"

विष्णु स्मित करून पार्वतीला म्हणाला—
"तरी! आणखी काही काळानंतर शिव-
रजनी म्हणून आमची गंगा स्वर्गातून भूमी-
वर उतरेल तेव्हा सुद्धा हा शंकर असाच
स्वतःच देहभान विसरून जाऊन तुला एक
सवत घेऊन वईल की काय 'असे वाटू
लागलं आहे!' असे म्हणत विष्णु अंतर्धान
पावला वैकुण्ठ लोकी निघून गेला.

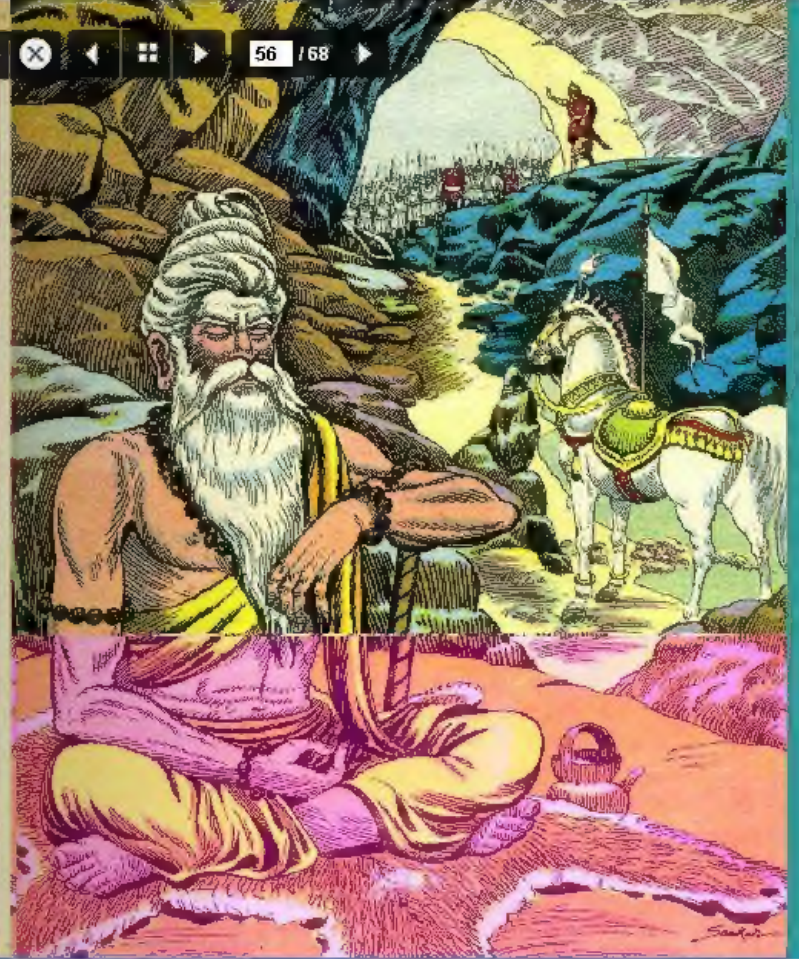
त्यानंतर काही काळ लोटल्यावर विष्णूने
कईम प्रजापती व देवहुतीच्या पोटी पुत्र
म्हणून अन्य घेऊन कपिलावतार धारण
केला. तो बालपणापासूनच योग ज्ञान प्राप्ती
करून घेऊन योग तपश्चर्या करून कपिल
महामुनी म्हणून प्रसिद्ध झाला.

Fullscreen 127

कपिलाने आई देवहुती हिला अनेक
तरबोच केला. तो सांख्ययोग म्हणून प्रसिद्ध
झाला. कपिलमुनी पाताळ लोकात एका
गुहेत बसून अखंड तपश्चर्या करीत असतां
पृथ्वीवर सगर चक्रवर्तीने संभरावा अवघेच
यज्ञ आरंभिला. ईशाने अवघेच यज्ञाचा
बोडा बोरला आणि कपिल मुनी तपश्चर्या
करीत होते त्या गुहेत नेऊन लपवून ठेऊन
दिला.

सगराचे एक झुवार पुत्र त्या बोड्याचा
सोप काडीत पाताळात खोल गुहा खणीत
कपिल मुनी तपश्चर्या करीत होते तेथे गेलं
च तेथे त्यांना बोडा दिसला. कपिलानेच
बोडा खोलात आणून ठेवला असला पाहिजे
असे समजून कपिल मुनीवर जोरठले.
कपिल मुनीचा तपोभंग झाला च त्यांनी
ठोळे उधडून त्यांच्याकडे पाहिले मात्र,
सर्वेच्या सर्वे सगर पुत्र तस्थ झाले आणि
भस्माची एक मोठी राख बनली.

त्या भस्माच्या राखीवर विष्णुपादांतून
जन्मलेली स्वर्गात मंदाकिनी नामे प्रसिद्ध
पावलेली गंगानदी पृथ्वीवर आणून पित-
रांचा पुनरुद्धार करण्याचे ठरवून सगराचा
नातू जगदीश तपश्चर्या करू लागला.
त्याच्या योग तपश्चर्यावर प्रसन्न होऊन गंगा
नदी प्रकट झाली. परंतु गंगाचा ओघ
सहून करण्याची शक्ती पृथ्वीत नसल्या

व्यापाऱ्याची बायको होती त्या खोलीत गेला व म्हणाला-“मी धर्मभीरू आहे व सदाचारी आहे, हे सर्व जगाला माहीत आहे नाही का? तुला माझ्या समोर बायला इतके लाजायला काय छाल? मला पाहून भ्यायचं म्हणजे घोर अन्यायच!”

ते ऐकून व्यापाऱ्याच्या बायकोला थोडा धोर आला.

“मला भूक लागली आहे, मला, वाढते-क्षका?” काशीने व्यापाऱ्याच्या बायकोला विचारले.

तिने काशीला वाढले आणि निवून गेली. तेव्हा काशीने जवळ कुपीत ठेवलेले बेमुद्द करपारे औषध काढून खाद्यपदार्थात घातले व व्यापाऱ्याच्या बायकोला आऊन म्हणाला-“मुली मी एकटाच जेवणार का? एकट्याने जेवणं म्हणजे फार मोठे पाप! ते पाप मला लागू नये म्हणून तू नाचापुरतेच का होईना, थोडं खा!”

मोठ्यांनी सांगितलेले न ऐकणे योग्य नाही असे समजून व्यापाऱ्याच्या बायकोने चार घास साल्ले आणि बेमुद्द होऊन पडली.

नेमके त्याच वेळी कोणीतरी घरी आल्याचा आवाज ऐकू आला. आपण केलेल्या चुकीबद्दल पहिल्यानेच धावरलेला काशी आणि आस्त धावरला आणि त्याने

व्यापाऱ्याच्या बायकोला उचलून आपला पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला.

तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते ही!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला. तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

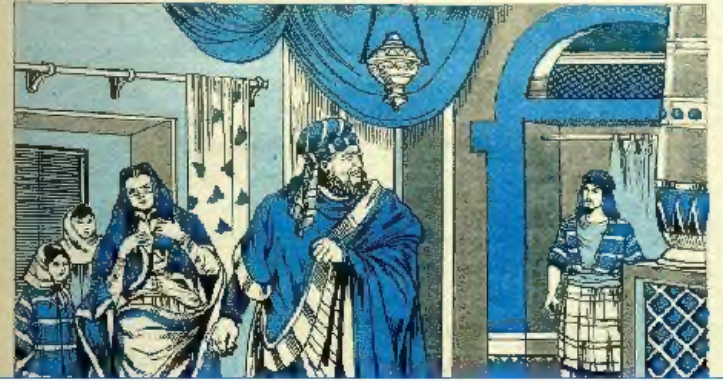
“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते ही!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला. तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते ही!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

व्यापाऱ्याची बायको एक वर्ष भर काशीच्या घरात कोणत्याही प्रकारचे खाद्यपदार्थ न होतां मुखात राहिली. परंतु एकदा काशीची ओसरती नजर तिच्यावर पडली. तिचे सौंदर्य पाहून काशी आश्चर्याचकित झाला. त्याची सदाचार वृत्ती “भुरं” विशी उबून गेली. काय वाटेक ते करून व्यापाऱ्याच्या बायकोला फसवायचे त्याच्या मनात आले.

एके दिवशी काशीची बायको घरात लक्ष ठेव असे व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून कोठेतरी गेली. ती बघत काशीला पहिल्या पासूनच माहीत होती, ती निवून गेल्यावर तो घरी परत आला. ती सरळ

व्यापाऱ्याच्या बायकोला उचलून आपला पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला.

तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते ही!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला.

तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते ही!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला.

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला.

तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते ही!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला.

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला.

तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते ही!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला.

व्यापाऱ्याची बायको होती त्या खोलीत गेला व म्हणाला-“मी धर्मभीरू आहे व सदाचारी आहे, हे सर्व जगाला माहीत आहे नाही का? तुला माझ्या समोर बायला इतके लाजायला काय छाल? मला पाहून भ्यायचं म्हणजे घोर अन्यायचं!”

ते ऐकून व्यापाऱ्याच्या बायकोला थोडा धोर आला.

“मला भूक लागली आहे, मला, वाढते-क्षका?” काशीने व्यापाऱ्याच्या बायकोला विचारले.

तिने काशीला वाढले आणि निवून गेली. तेव्हा काशीने जवळ कुपीत ठेवलेले बेमुद्द करपारे औषध काढून खाद्यपदार्थात घातले व व्यापाऱ्याच्या बायकोला आऊन म्हणाला-“मुली मी एकटाच जेवणार का? एकट्याने जेवणं म्हणजे फार मोठे पाप! ते पाप मला लागू नये म्हणून तू नाचापुरतेच का होईना, थोडं खा!”

मोठ्यांनी सांगितलेले न ऐकणे योग्य नाही असे समजून व्यापाऱ्याच्या बायकोने चार घास साल्ले आणि बेमुद्द होऊन पडली.

नेमके त्याच वेळी कोणीतरी घरी आल्याचा आवाज ऐकू आला. आपण केलेल्या चुकीबद्दल पहिल्यानेच धावरलेला काशी आणि आस्त धावरला आणि त्याने

व्यापाऱ्याच्या बायकोला लचलून आपला पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला.

तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते हो!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकूही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

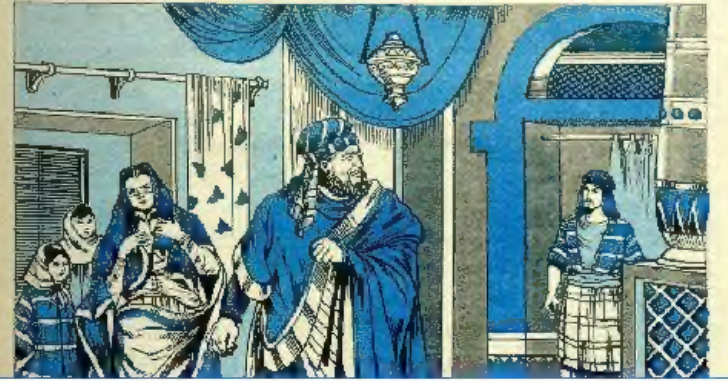
काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला. तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते हो!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकूही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला. तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते हो!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

व्यापाऱ्याची बायको एक वर्ष भर काशीच्या घरात कोणत्याही प्रकारचे खाद्यपदार्थ न होतां मुखात राहिली. परंतु एकदा काशीची ओसरती नजर तिच्यावर पडली. तिचे सौंदर्य पाहून काशी आश्चर्याचकित झाला. त्याची सदाचार वृत्ती “भुरं” विशी उबून गेली. काय वाटेक ते करून व्यापाऱ्याच्या बायकोला फसवायचे त्याच्या मनात आले.

एके दिवशी काशीची बायको घरात लक्ष ठेव असे व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून कोठेतरी गेली. ती बघत काशीला पहिल्या पासूनच माहीत होती, ती निवून गेल्यावर तो घरी परत आला. ती सरळ

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला. तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते हो!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकूही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

काय उचलून नेले, त्या अल्लाहलाच पैसा जडका व दामदागिने ठेवायच्या माडीवरच्या खोलीत नेऊन ठेवले आणि बाहेर आला. तेवढ्या वेळात काशीची बायको व मुल घरात आली होती. काशीने बायकोला पाहताच खोटा राग दाखवित विचारले-“घरदार बाऱ्यावर सोडून कोठे निवून गेली होतीस म?”

“घरात लक्ष ठेव म्हणून मी व्यापाऱ्याच्या बायकोला सांगून गेल होते हो!” काशीची बायको मीत मीत म्हणाली.

“मी येऊन दोन तात झाले. घरात कोणी चिटपासकूही नाही. वाटेक त्याऱ्यावर घर टाकून आयकं असतं का? घरातले कोणी

“बहुत नाही करीत, खरंय सांगतो, कोठे गेली आम्हांला नाही माहीत!” काशी म्हणाला.

“साक्षी बायको असं काही करणं शक्यच नाही. तुम्ही म्हणतां आहां त्यात काही तरी लबाडी आहे!” व्यापारी म्हणाला.

काशी रागाचा धाव आणून म्हणाला—

“मुलं माणसा! माझ्यावर ह्या अन्याय आहे! विनाकारण मला दोष देऊ नकोस! तुझे बायको कोठे निघून गेली, मला नाही माहीत. जा, तिला शोध कोठे हवा तो!

व्यापारी सरळ मुलतान दारबारी गेल्या आणि घटलेली गोष्ट निवेदन करून काशी

मुलतानाने काशीला बोलावून, जे घडले ते बरोबर सांगायला सांगितले.

काशीने खोटी जबाबी दिली. तीस महिन्यांपूर्वीच व्यापाऱ्याची बायको कोणालाही न सांगतां घरातून कोठे तरी निघून गेली. किती शोध केला तरी तिचा पत्ता लागला नाही.

“साक्षी बायको तसे करणं शक्यच नाही! काशी साहेब सपशेल खोटे बोलत आहेत!” व्यापाऱ्याने स्पष्टपणे सांगितले.

कोणी साक्षीदार असेलतर त्याला बोलावून आणायला मुलतानाने काशीला आज्ञा केली. काशीने आपल्या सोजारच्या गरीब लोकांना लांच देऊन खोटी साक्ष द्यायला पडवून आणले.

सर्वांनी येऊन काशीने जबाबी दिली होती लक्ष्मी साक्ष दिली. मुलतानाने व्यापाऱ्याच्या विरुद्ध निवाडा दिला. विचार व्यापारी हुताश झाला.

मुलतानाने व्यापाऱ्याच्या विरुद्ध निवाडा दिला. विचार व्यापारी हुताश झाला.

मुलतानाने व्यापाऱ्याच्या विरुद्ध निवाडा दिला. विचार व्यापारी हुताश झाला.

मुलतानाने व्यापाऱ्याच्या विरुद्ध निवाडा दिला. विचार व्यापारी हुताश झाला.

सारखा निवाडा दिलास तर तुला राजपदावरून काढून टाकू, समजले!”

मुलतान ते ऐकून चकित झाला. त्याने ते म्हणणाऱ्या मुलाचा विचारले—“कायरे, मुलतान महंमदाचा न्याय निवाडा बरोबर नसतो का?”

“आजच मुलतानाने एक निवाडा दिला तोच पहा! काशी घेऊन आलेले साक्षीदार कोसे होते हो? कोणी समजूतदार माणूस ह्या साक्षीदारांवर विश्वास करील का?” तो मुलाचा म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी मुलतानाने त्या मुलाला आपल्या घरी बोलावले “आज तूच निवाडा दे पाहू!” असे सांगून मुलतानाने त्या मुलाला न्यायपीठावर बसविले.

त्या मुलाने आदल्या दिवशी ज्या ज्या साक्षीदारांनी साक्ष दिली होती त्यांच्या पैकी प्रत्येकाला साक्षीदार बोलवून विचारले—“तू व्यापाऱ्याच्या

बायकोला कधी पाहिलेस का? तिचंय काय असेल? तिचं रंगरूप कसं आहे?”

सर्वे साक्षीदारांनी व्यापाऱ्याच्या बायकोला

पाहिल्याचे सांगितले परंतु तिचे वय व तिच्या विषयीचे इतर वर्णन त्यांना करतां आले नाही.

“तुम्ही खरं सांगता आहां की, फटके खावला सांगू?” मुलाने साक्षीदारांना विचारले.

तरकाळ खरं साक्षीदार मुलाचे पाय धरून म्हणाले—“आम्हांला काही माहीत नाही. काशी साहबांनी सांगितलं, तशी साक्ष आम्ही दिली.

त्यानंतर काशीला खरं सांगण्या व्यक्ति-रिक्त मार्गच नव्हता. व्यापाऱ्याच्या बायकोला माडीवरून आणवून व्यापाऱ्याकडे पोचविले केले. मुलतानाने काशीला हद्दपारीची शिक्षा करून त्याची सर्व इस्टेट व्यापाऱ्याच्या बायकोच्या नावे करून दिली.

तो स्वतः न्याय निवाडा बरोबर करू शकला नाही, परंतु ज्या मुलाने योग्य निवाडा केला त्याच्या योग्य शिक्षणाची व्यवस्था करून त्याला तो मोठा झाल्या-

वर आपला एक सल्लागार म्हणून नेमले.

